

**Koninklijke bezoeken 1924-2024
Koningsdag Emmen 2024
Tentoonstelling koninklijk leven**

en verder:

**Op de fiets - Polen en de bevrijding
Yad Vashem-onderscheiding voor Jan Hendriks
Honderd jaar geleden - Persoonlijke vrijheid
Vrouwen in de biljartzaal**

Kroniek

**- juni 2024
- jaargang 33 - nummer 92
- losse nummers: € 7,50**

Tijdschrift Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe

Bestuur

Peter Kraan, voorzitter, De Hietbrink 46, 7824 XT Emmen, 06-38358941, pmkraan99@gmail.com.
Henk Jeurink, secretaris, Laan van het Kwekebos 229, 7823 KE Emmen, 06-25186205, hendrik.jeurink@gmail.com.

Albert Oost, penningmeester, ledenadministrateur en webmaster, Amsterdamscheveldlaan 1, 7887 VD Erica, 06-10061012, aoost3@kpnplanet.nl.

Geert Schutrups, vice-voorzitter, Parklaan 7, 7822 EA Emmen, 06-55122978, parklaan7@home.nl.

Rika Jonkers, bestuurslid, Wendeling 229, 7824 TM Emmen, 06-21959314, jonkersrika@gmail.com.

Gré Tiben-Tolner, bestuurslid, Hoofdkanaal o.z. 146, 7881 VR Emmer-Compascuum, 06-15688141, gretiben@hotmail.com.

Roelienke Weerink, bestuurslid, Rooseveltstraat 6, 7844 LN Veenoord, 06-14584162, roel_1976@hotmail.com.

Redactie

Albert Eggens, redactiesecretariaat, Spitaalzoom 54, 7813 DL Emmen, 0591-859087. Gelieve kopij te zenden aan: alberteggens@hotmail.com.

Contact

- Website Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe: <https://hvezod.org>.
- Volg ons op Facebook: <https://www.facebook.com/Hist.Ver.Zuido.Drenthe/>
- Algemeen emailadres: hendrik.jeurink@gmail.com.

Lid worden van de

Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe?
Het lidmaatschap bedraagt voor 2024 € 20,00 en voor huisgenoten € 5,00 extra. Schrijf u in op: <https://hvezod.org/lid-worden/> of mail: aoost3@kpnplanet.nl.

Contributie

Jaarlijks wordt in februari de contributie via factuur of per incasso geïnd.

Bankrelatie

Rekeningnummer NL78 RABO 0104 4688 15, Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe.

Omslag voorzijde: Koninklijke familie in Emmen op bezoek. (Foto: Marcel J. de Jong)

Omslag achterzijde: Het defilé tijdens het koninklijk bezoek in 1924 (Collectie Roelof Boelens)

door
Albert Eggens

Redactioneel

Voor u ligt een eenmalig dubbeldik nummer van de *Kroniek*. Zoals de voorzijde doet vermoeden, heeft dat te maken met Koningsdag. Die is in 2024 in Emmen gevierd en naar aanleiding daarvan besteden we in deze aflevering zowel in woord als beeld veel aandacht aan Koningsdag 2024 én voorgaande koninklijke bezoeken aan onze gemeente. Burgemeester Eric van Oosterhout was bereid om dit deel van de *Kroniek* van een voorwoord te voorzien. Verder staan in deze aflevering diverse artikelen die op verschillende manieren de geschiedenis van onze regio belichten. Zo schrijf ik over wat ik tijdens mijn fietstocht naar mijn werk in Ter Apel onderweg zoal tegenkom, waarbij ik in vogelvucht verbindingen probeer te leggen met het verleden.

Verschiedende auteurs gaan in op gebeurtenissen uit de Tweede Wereldoorlog. Burgemeester Van Oosterhout hield in april 2024 in Noordbargen een toespraak, waarin hij vertelde over Stanislaw Nowak. Deze Poolse soldaat was net als veel van zijn landgenoten betrokken bij de bevrijding van Zuidoost-Drenthe.

Marscha van Noesel sprak met auteur Harold de Jong en de Poolse pastoor Bartlomies Malys over hetzelfde onderwerp: de Poolse militairen die hier de Duitsers kwamen verjagen.

Dat gebeurtenissen uit het verleden soms pas na lange tijd een gepaste afronding krijgen, blijkt wel uit het artikel van Johan Withaar. Hij verhaalt over Jan Hendriks, die bijna tachtig jaar na zijn dood alsnog een hoge onderscheiding voor zijn hulp aan joden heeft gekregen.

Piet Naber behandelt in de rubriek '100 Jaar geleden' het tweede kwartaal van 1924 aan de hand van berichtgeving in de *Emmer Courant*. Daarbij komt ook het bezoek dat koningin Wilhelmina in juni van dat jaar aan Emmen bracht aan de orde.

In de rubriek 'Criminaliteit in de gemeente Emmen (1910-1924)' schrijf ik dit keer over misdrijven tegen de persoonlijke vrijheid. Daarbij ging het vooral om bedreigingen.

Marscha van Noesel verhaalt tenslotte over biljartende vrouwen in Emmen.

Inhoudsopgave

Eric van Oosterhout	Voorwoord	1
Gerben Dijkstra	Koninklijke bezoeken 1924-2024	2
Marianne Bakker	Tentoonstelling koninklijk leven	30
Albert Eggens	Op de fiets	33
Eric van Oosterhout	Het leed van de Polen en de rol van Poolse soldaten in de bevrijding	39
Marscha van Noesel	Pastoor Malys: 'Helse tochten van Poolse soldaten moeten verteld worden	42
Johan Withaar	Yad Vashem-onderscheiding voor Jan Hendriks uit Emmer-Compascuum	45
Redactie	Jo Weijers	47
Piet Naber	100 Jaar geleden - Tweede kwartaal 1924	48
Albert Eggens	Criminaliteit in de gemeente Emmen (1910-1924) - Persoonlijke vrijheid	53
Marscha van Noesel	Vrouwen die biljarten komen mannenbolwerk versterken	57
Henk Jeurink	Verenigingsnieuws	60
Rieka Wilken/Gré Tiben-Tolner	Fietstocht 'naar de burens'	61

Een warme band met de Oranjes

Met Koningsdag 2024 nog vers in het geheugen ga ik graag in op het verzoek van de Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe om een voorwoord te schrijven voor deze speciale *Kroniek*, uw tijdschrift. In dit nummer veel aandacht voor de warme band tussen het Koninklijk Huis en Emmen. En als je terugblijkt dan is het logisch dat je uitgebreid stilstaat bij de dag dat Emmen, de dorpen en de wijken Oranje kleurden. Wij bezorgden de koning en de leden van de koninklijke familie een onvergetelijke Koningsdag. En we zetten Emmen op de kaart met een programma dat een gevoel van samen uitstraalde en 2,2 miljoen tv-kijkers overtuigde dat je hier heel goed kunt wonen en werken.

Het is frappant om op basis van informatie die ik aangereikt kreeg, vast te stellen dat er grote overeenkomsten bestaan tussen een feestelijke ontvangst van koningin Wilhelmina in 1924 in onze gemeente en de viering van Koningsdag op 27 april. Emmen kleurde 100 jaar geleden ook al oranje en de koningin nam aan de Boslaan een defilé af met tal van ontmoetingen. Natuurlijk werd de koningin destijds met alle vormen van hoffelijkheid ontvangen. Tegenwoordig zijn de omgangsvormen wat losser om het voorzichtig te formuleren. Anno nu zeggen we tegen de koning: "Moi! Bliede daj d'r bint." Want dat zijn we altijd als leden van het Koninklijk Huis onze gemeente bezoeken.

Koning Willem-Alexander kwam op 27 april niet voor het eerst naar Emmen. Natuurlijk herinneren we ons allemaal nog de opening die hij verzorgde van Wildlands Adventure Zoo in 2016 en enkele jaren later, 2018, de schaapskooi in het natuurgebied Bargerveen. En voorafgaand aan Koningsdag woonde hij in het Atlas Theater het Koningsdagconcert bij. U herkent trouwens vast wel die terugkerende vraag in de aanloop naar verjaardagen: "Wat zullen we nu weer eens geven?" Dat wisten we in het geval van de koning al heel snel. Van meet af aan stond vast dat we met een feestelijke mix van muziek, dans en feest ons verleden met het heden en onze toekomstige ambities wilden verbinden. Trots, ruimte en energie waren belangrijke kernwaarden in het programma.

De koning was zichtbaar en hoorbaar blij met ons cadeau. Met hem zagen 2,2 miljoen kijkers dat het goed toeven is in Emmen. We kijken naar elkaar om (naoberschap), laten elkaar niet vallen en we koesteren dat we in een gezonde en veilige omgeving wonen. Vorig jaar bij mijn herbenoeming als burgemeester verscheen een boekje met gebundelde columns van mijn hand met als titel: *Gelukkig in Emmen*. De koning en de leden van de koninklijke familie weten nu waar dat gevoel op gebaseerd is en waarom we trots zijn als we zeggen: "Hier kom ik weg."

Ik wens u veel leesplezier.
Eric van Oosterhout, burgemeester

Koninklijke bezoeken

1924 - 2024

Boven: Koningin Wilhelmina en burgemeester Gauke Kootstra tijdens het bezoek in 1924. (Collectie Roelof Boelens)

Onder: Eind 1945 bezocht prinses Juliana Emmen en Barger-Compascuum. Hier wordt zij bij Hotel Grimme in Emmen verwelkomd. (Collectie Djoek Grimme)

1924

Op 5 en 6 juni 1924 waren er in Emmen en de omliggende plaatsen grote feestelijkheden ter gelegenheid van het bezoek van koningin Wilhelmina en prins Hendrik.

1927

In het najaar van 1927 bracht prins Hendrik een bezoek aan Emmen.

1928

In augustus 1928 maakte de gehele koninklijke familie een tocht door Zuidoost-Drenthe. Het was de eerste keer dat prinses Juliana Zuidoost-Drenthe bezocht.

1939

In juni 1939 bezocht koningin Wilhelmina de gemobiliseerde militairen in Emmen. In juli 1939 maakten de Drenten kennis met prins Bernhard, die een oriënterende reis door de provincie maakte.

1945

Op 16 november 1945 bezocht prinses Juliana Emmen, Noordbarge en Barger-Compascuum.

1947

In juli 1947 bezocht koningin Wilhelmina Emmen, waarbij zij een hartelijke ontvangst van duizenden mensen kreeg.

1950

Koningin Juliana bracht in mei-juni 1950 met prins Bernhard een bezoek aan Drenthe. Ook Emmen werd bezocht.

1974

Op 19 juni 1974 bracht koningin Juliana een werkbezoek aan Emmen.

1977

Prinses Beatrix en prins Claus brengen een werk-bezoek aan Klazienaveen

1985

Op 11 september 1985 bezocht koningin Beatrix Emmen, waarbij zij het Biochron in het Noorder Dierenpark opende.

Aleid Rensen in 1985 in gesprek met koningin Beatrix. Op de achtergrond staan Jaap Rensen en Henk Hiddingh. (Foto: Ina Meilink)

2008

Prinses Margriet opent in Nieuws-Schoonebeek de Wilms' boê.

2016

In 2016 opent koning Willem-Alexander in Emmen Wildlands Adventure Zoo.

2018

Koning Willem-Alexander opent in 2018 de schaapskooi in Weiteveen.

Een enthousiast koningspaar, Willem-Alexander en Maxima, tijdens Koningsdag 2024. (Foto: Marcel J. de Jong)

2024

Op 27 april 2024 was het Koningsdag in Emmen.

Koninklijke bezoeken 1895-1921

1895

Begin september 1895 bezochten koningin-regentes Emma en prinses Wilhelmina Meppel, De Wijk, Zuidwolde, Hogeveen en Assen.

1907

Op 4 juli 1907 brachten koningin Wilhelmina en prins Hendrik een bezoek aan de Zuidoosthoek van Drenthe. Verschillende plaatsen werden met een bezoek vereerd en overal viel het Koninklijk paar een enthousiaste ontvangst ten deel. In Valthermond toonden de hoge bezoekers veel belangstelling voor de turfgraverij.

1914

Op 9 september 1914 bracht prins Hendrik onofficieel een bezoek aan Emmen, ter gelegenheid van de buitengewone algemene ledenvergadering van het Nederlandse Rode Kruis, dat in Emmen in het gerechtsgebouw werd gehouden.

1917

In mei 1917 teisterde een enorme veenbrand Zuidoost-Drenthe. Alleen in Valthermond vielen hierdoor reeds 15 doden, terwijl er 80 woningen afbrandden en 120 gezinnen dakloos werden. Het was een ramp die talrijke slachtoffers eiste en zeer veel schade aanrichtte. Verschillende plaatsen werden hierdoor getroffen en het duurde geruime tijd eer men het vuur meester was. Blijken van deelneming werden uit het gehele land ontvangen. Het koninklijk echtpaar bracht op 25 mei 1917 een bezoek aan de geteisterde streek waarbij het zich geruime tijd met verschillende der slachtoffers onderhield. Ter gelegenheid van dit bezoek werd op de weg Valthe-Exloo een herinneringssteen opgericht.

1921

Op 8 december 1921 bracht koningin Wilhelmina een onverwacht en onofficieel bezoek aan het veengebied in verband met de in die tijd heersende nood in de veenstreken. Op haar doorreis naar Assen werd haar in Borger een enthousiaste ontvangst bereid, daar Borger, na het bezoek in 1806 van koning Lodewijk Napoleon, geen vorstelijk bezoek meer had gekend.

Koninklijk bezoek 1924

Het defilé

Achter de schoolkinderen volgde een met vaandels en banieren getooidde stoet van plm. 400 personen, leden van de navolgende verenigingen.

Muziekveren. „Prins Hendrik”, Emmer-Compascuum; Geref. meisjesveren. Emmer-Erfscheidenveen; Geref. knapenorganisatie, Emmer-Erfscheidenveen; Geref. jonged. veren., Emmer-Compascuum; idem, E.-Erfscheidenveen; Geref. jongelingsveren. E.-Compascuum; idem, E.-Erfscheidenveen; chr. jonged. veren., Roswinkel; Geref. zangveren., E.-Erfscheidenveen; Herv. jongel. en knapenveren., Roswinkel; Herv. jongel. veren. Nieuw-Weerdinge; Herv. meisjesveren. „Emanuel”, Nieuw-Weerdinge; Geref. knapenveren., Nieuw-Weerdinge; Geref. meisjesveren. „Lydia”, Nieuw-Weerdinge; Geref. zangveren., Nieuw-Weerdinge; Baptistisch zangloer „Loof den Heer”, Nieuw-Weerdinge; Muziekveren. „Harmonie”, Nieuw-Weerdinge; Herv. meisjesveren. „Dorcas”, Nieuw-Amsterdam; Herv. Jongel. veren., Nieuw-Amsterdam; Geref. meisjesveren. „Debora” Nieuw-Amsterdam; Kruisverbond, Munsterscheveld; Herv. meisjesveren., Nieuw-Amsterdam; idem, E.-Compascuum; idem, Barger-Compascuum; idem Nieuw-Dordrecht; idem, Klazienaveen-Noord; idem, Oud-Schoonebeek; idem, Dommerskanaal; idem, Emmen; idem, E.-Erfscheidenveen; Herv. jongel. veren., Emmer-Erfscheidenveen; Herv. meisjesveren., Emmer-Erfscheidenveen; Herv. knapenveren., Emmer-Erfscheidenveen; Maria-veren., Klazienaveen; Werkl. veren. „St. Jozeph”, Klazienaveen; Werkl. veren. „St. Jozeph”, Erica; Kruisverbond, Erica; Maria-veren. Erica; Geref. meisjesveren. „Monnica”, Emmen; Geref. meisjesveren. „Onderzoekt de

Links: Koningin Wilhelmina neemt aan de Boslaan het defilé van schoolkinderen en verenigingen af. Links van haar staat prins Hendrik en rechts van haar staat burgemeester Gauke Kootstra. (Collectie Roelof Boelens)

Op vrijdag 6 juni 1924 was de *Emmer Courant* aanwezig bij het koninklijk bezoek. Of er één of meer verslaggevers of alleen directeur W. ten Kate aanwezig was/waren, is niet duidelijk. In tegenstelling tot het *Nieuwsblad van het Noorden* kon de *Emmer Courant* nog geen foto's van het koninklijk bezoek plaatsen. Toch lukte het de medewerkers van de *Emmer Courant* om de krant op 6 juni 1924 te laten drukken met daarin het verslag van het koninklijk bezoek. De ontvangst van het koninklijk echtpaar was in de Rijkslandbouwwinterschool aan de Boslaan. Dat was op dat moment een betere lokatie dan het gemeentehuis. Na de ontvangst namen koningin Wilhelmina en haar gemaal aan de Boslaan het defilé af.

Ongeveer 1.500 kinderen van de twee hoogste klassen uit het lager onderwijs, allen op z'n mooist uitgedost en van vlaggen, oranje en oranjejerpen voorzien, hadden zich in de Hoofdstraat verzameld. Vandaar liepen zij door de Stationsstraat naar het station, sloegen twee keer rechts af, waarna zij op de Boslaan voor het koninklijk echtpaar defileerden. Even verder liepen zij via de Nassaulaan naar het sportveld op de Willingekampen, waar zij op limonade werden getrakteerd.

Het verslag in de *Emmer Courant* van 6 juni 1924 is te lezen op de website Delpher.

Zie ook in deze *Kroniek* de rubriek '100 Jaar geleden', blz. 51.

Schriften”, Emmen; Gymnastiekveren. „Hercules” Emmen; Zangveren. „De Lofstem”, Emmen; Geref. jongel. veren., Emmen; Geref. meisjesveren. „Zutborge”, Nat. Car. Geh. Onth. veren., Emmen; Muziekveren. „Laus Deo”, Emmen; Herv. Jongel. veren. „Mijn genade is U genoeg”, Emmen; R. K. Werkl. veren. „St. Jozeph”, Zwartemeer; R. K. Landarbeidersbond „St. Deus Dedit”, Zwartemeer; R. K. jongensbond „St. Aloysius”, Zwartemeer; R. K. meisjesbond „St. Agnes”, Zwartemeer; chr. jongel. veren. Klazienaveen.

(Emmer Courant, 6 juni 1924)

Koninklijk bezoek 1928

Op dinsdag 28 augustus 1928 werd door het koninklijk gezelschap dat uit koningin Wilhelmina, prins Hendrik en prinses Juliana bestond, eerst Coevorden bezocht waar zij op het station uitstapten. Deze dag hadden zij vier hofauto's tot hun beschikking. Nadat zij in deze stad het Meindert van Thijnen-monument en een fabriek hadden bezocht reden zij via Dalen, Wachtum en Holsloot naar het Ermerveld bij Nieuw-Amsterdam. Hier bezochten zij een proeftuin van de tuinbouwcommissie.

Foto rechtsboven: De beide meisjes op de foto, Toos en Greet Legro, zullen na de verwelkoming bloemen aanbieden. De man die een buiging voor prinses Juliana maakt is burgemeester mr. J.L. Bouma van Emmen. Op de foto zijn ook pastoor Jongerius, burgemeester Bontekoe en andere leden van de tuinbouwcommissie te zien. (Zie hieronder een fragment van het verslag in de Emmer Courant van 31 augustus 1928)

Foto rechts: Op deze foto zijn werknemers bezig 'prinsessenbonen' te sorteren. Het meisje links op deze foto is Cornelia Veenstra.

Foto rechtsonder: Koningin Wilhelmina en prinses Juliana krijgen uitleg over de teelt en het sorteren.

(Collectie Roelof Boelens)

De bewoners der streek waren samengekomen, juichten de gasten spontaan toe en zongen vaderlandsche liederen. Twee dochttertjes (Greet en Toos) van den heer J. G. Legro, directeur van de N.V. Het Lantschap Drenthe, boden bloemen aan aan H. M. de Koningin en de Prinses. Aan de Koninklijke familie werden o.m. voorgesteld mr. G. A. Bontekoe en mr. J. L. Bouma als burgemeesters van Sleen en Emmen, de bij den tuinbouw vooral geïnteresseerde gemeenten, de leden der tuinbouwcommissie, de heeren K. Brok, J. Hadders Rzn. te Emmen en pastoor Jongerius te Klazienaveen, de directeur der N.V. „Het Lantschap Drenthe“, de heer J. G. Legro, commissarissen der maatschappij, de heeren Mr. M. A. Harders te 's-Gravenhage, J. Gorter Kzn. te Nw.-Amsterdam, A. Jongbloed te Vries en A. Vriend te Odoorn, en tenslotte de directeur der Grondmaatschappij, de heer A. Minderhoud. Bij het vertrek uit den tuin werd nog voorgesteld de chef, de heer Van der Werff.

De voorzitter der tuinbouwcommissie, de heer K. Brok, leidde het gezelschap door den tuin, waar de gewassen een goeden indruk maakten. H. M. werd volledig omtrent de ontwikkeling van den tuinbouw op de hoogte gesteld en gaf ook hier weer blijk van nauwlettende belangstelling.

Emmer
Courant van
31 augustus
1928.

In het weekblad *De Spiegel* van 28 augustus 1948 werd op het koninklijk bezoek van 1928 teruggekeken. Twee personen die bij het koninklijk bezoek aanwezig waren en 'vlak bij het koninklijk gezelschap hadden gestaan' werden door de verslaggever geïnterviewd: Andries van der Werff en Cornelia Veenstra. Hieronder is het gehele artikel afgebeeld.

ZIJ WAREN ZELF GETUIGE IN DRENTE:

Op 28 Augustus van het jaar 1928 bezocht H.M. de eerste proeftuin. Links zien we de Prinses in druk gesprek. Andries van der Werff, de chef van de proeftuin, kijkt belangstellend toe. En het meisje links op de voorgrond is thans de Wed. Jager, moeder van zes gezonde spruiten.

'k HEB VLAK BIJ HAAR GESTAAN

In tientallen eeuwen groeide en verging er de hei, groeiden en vergingen er de bossen. Zandlagen overdekten al deze vergane glorie. Maar onhoudbaar brak de natuur opnieuw zich baan, in nieuwe bossen, nieuwe heidevelden die, eeuwige kringloop van leven en dood afsterven, ondergestoven werden en als voedingsbodem dienden voor immer nieuwe bos- en heidegroei. Zo bloeide het leven op uit de dood....

Mensen kwamen en behoeften warmte en vuur ontdekten, dat die verborgen lagen, opgegraven en gedroogd, hun warmte konden verschaffen in de wintertijd. En ze groeven, voor zichzelf en voor anderen en in andere vorm kwamen de overoude bossen en heiden in 't licht. Kaarsrechte kanalen doorsnijden nu het eertijds "hoge" veen.

De heidevelden verdwenen Drente het land der veenkanalen, veenkolonien, het land van de lange turf.

Turf die gevormd was en die op zou raken....

Drente, het toen nog arme land, dat in het liefdevolle hart van een wijze vorstin een even grote plaats bezit als elk ander deel van het kuststrookje, dat Haar Koninkrijk werd.

"Ergens" ligt Drente's Oosthoek. Avondzon bekleedt nu huizen, vaarten, weiden en boomgroepen met een warm licht zoals zij eeuwen terug woeste heidevlakten en dichte bossen overgoot met datzelfde warme licht en soms voor een enkel ogenblik die weertheid temperde.

Daar liggen Emmen, Erm, Nieuw-Amsterdam, Schoonebeek en al die andere plaatsjes die de "cultuur" Nederlander zo graag vergeet.... maar die door de Hoogste Bewoonster geenszins vergeten worden.

Midden in dat op ondoordringbare venen en bossen veroverde boerenland zitten Vaders en Moeders te rusten na hun dagtaak.

Eén van die erfjes betreden we.... Andries van der Werff zit op de bank zijn krantje te lezen. De vrouw rommelt met wat wasgoed bij de pomp, die kinderen zitten, hollen en joelen. Zij bekij-

ken ons nieuwsgierig. Vader Andries toont geen verbazing en groet wat kort: eerst eens zien wat voor vlees hij in de kuip heeft!

Maar al heel gauw is hij aan de praat.

"De Koningin is hier op de proeftuin geweest 28 Augustus 1928. En dat zat zo: na de vorige oorlog heerste hier een geweldige werkloosheid. Er waren n.l. geen afvoermogelijkheden voor de turf, terwijl aan de andere kant hele streken volkomen afgegraven waren.

Hare Majesteit zag deze nood heel duidelijk in en verzocht Z.Kx. Mr. Kan zijn bijzondere aandacht aan Drente te wijden. En dat heeft de minister gedaan".

"En hoe ging dat in 'n werk, meneer van der Werff?"

"Men kwam na grondig onderzoek tot de conclusie, dat de vrijgekomen dalgrond uitstekend voor tuinbouw geschikt was; een groot voordeel, want hiervoor zijn veel meer werkrachten nodig dan voor de veenderij. Men nam het volgende prachtige initiatief. Eerst zou men zorgen dat mensen van alle richtingen opgeleid werden in het tuindersvak en, wanneer zij het werk wat machtig waren, hielp men hen aan een bedrijfje.

Bij het bezoek van de Koningin in 1928 was de eerste proeftuin juist wat op gang. En waar juist Zij de stoot tot dit werk had gegeven, lag het in de aard der zaak, dat Zij bij haar bezoek aan de veenderijen in Oost-Drente de proeftuin niet zou overslaan. Zij arriveerde, toen we net druk aan het bonen sorteren waren".

"Heeft Zij met U gesproken?"

"Heel even. H. M. vroeg: "Bevalt U dit werk?"

Uiteraard kon ik daar kort en krachtig op antwoorden: "Goed". Ik had n.l. de eerste tuinbouwcursus gevolgd en was chef in die proeftuin".

"Hoe was Uw indruk van H. M.?"

"Sympathiek. Je kon merken, dat de belangen der mensen ook van Drente's Oosthoek. Haar werkelijk raken. En wat Juliaan betreft: ik heb, toen ik thuis kwam, tegen m'n vrouw gezegd: Juliaan is een eenvoudig meisje. Ze heeft niet half zoveel branie als sommige meisjes, die hier op de weg lopen!" De zon is bijna onder, damp hangt over veld en huis, een goedmoedige stilte overdekt mens en dier.... onderbroken maar niet verstoord door het harmoniespel dat nu vlakbij klinkt. En als we op het zandpad stappen, ontdekken we de speler, achter zo'n klein boerderijtje. Hij speelt maar dan vrolijk, dan melancholiek.

Vrouw de Jager, die ook op de proeftuin werkte als meisje van een jaar of veertien, toen Koningin Wilhelmina deze bezocht, boent juist in het achterhuis de zanderige toef van een van haar dochtertjes wat schoon, als we voor de deur komen.

Thans is Andries van der Werff wegensuizetter voor de ullevelden in het thans zo welvarende Drentse land.

Toen ze nog veertien was, heeft ze de Koningin ontmoet. Veel is er gebeurd bij Wed. de Jager. Haar man, door de Duitse besetting om 't leven gekomen en nu zes kleine kinderen om voor te zorgen.

In 't kleine kamertje verzucht ze met een spijtig gezicht: "We waren nog kinderen en we vonden 't natuurlijk prachtig, dat de Koningin kwam. 'k Heb vlak bij haar gestaan, da' wee'k natuurlijk nog wel, maar 't is al weer zo lang 'eleden!" Zeker voor haar, die door onze bezetter, haar man verloren en met zes kinderen alleen achterbleef. Een van de velen, die onze vorstin persoonlijk zou willen helpen en bemoedigen terwijl zij dat niet kan juist omdat Zij Koningin is en omdat er zoveel zijn, die haar persoonlijk woord zo goed zouden kunnen gebruiken.

De volgende morgen doorkruisen we dit prachtige land nogmaals, rijdend, hobbelen en zwoegend door het mulle zand onder de gloeiende zon, die al feller wordt.

Het land rondom Schoonebeek, met bouwveld en boerderij met olietorens en jaknikkende oliepompen.

Tijden komen en gaan nu nog kunnen we een plaatje maken van boer, boerin, paard, kar en rogge straks van olietorens, jaknikkers en trucks....

Nu nog kunnen we zeggen: Koningin Wilhelmina; straks heeft ook Zij haar taak vervuld....

de Spiegel

In één van de komende nummers van de *Kroniek* willen we artikelen publiceren over Andries van der Werff en Cornelia Veenstra en haar man Klaas Jager die in december 1942 in kamp Amersfoort overleed. Wie ons meer kan vertellen kan contact opnemen met Albert Eggens (0591-859087 of alberteggens@hotmail.com) of Gerben Dijkstra (06-50805953 of gjdijkstra@uitgeverijdrenthe.nl).

De Peel - Griendtsveenwoningen

Vanuit Nieuw-Amsterdam reed men naar Erica, waar ter plaatse een schoolkinderenhulde in ontvangst werd genomen. Daarna reed men over de Pannekoekendijk naar De Peel, waar de leerlingen van de Bijzondere Neutrale School de 'hoge bezoekers' huldigden. Marietje Maat en Aaltje Westerhuis overhandigden de koningin en de prinses een fraai bloemstuk. Daarna reed men naar het huis met nummer 4, één van 50 arbeiderswoningen aan de Griendtsveenstraat. Het koninklijke gezelschap zou bij het gezin De Leeuw op bezoek komen. De Leeuw werkte als schilder voor de Veenmaatschappij.

In 1964 vertelde mevrouw Z.L. de Leeuw-Kremer: "De dag voor het bezoek hebben wij van top tot teen het huis schoongemaakt. Ik was juist klaar het gezelschap te ontvangen, toen mijn jongste zoon Jan (09-04-1927) verschrikkelijk hard begon te huilen. En juist op dat moment kwamen de hoge gasten binnen. "Kind, kind," zei de koningin, "wat huil je toch. Geef me maar gauw een handje."

"Toen begon onze Jan nog harder te huilen en sloeg de koningin enkele keren hard op de hand. Oh, wat vond ik dat erg, maar ja, het was zo'n jongen."

Omstreeks 1930 verhuisde het gezin De Leeuw naar Aadorp in Twente.

(Gemeentearchief Emmen, Bezoeken leden koninklijk huis, brief van Jan de Leeuw met krantenknipsel)

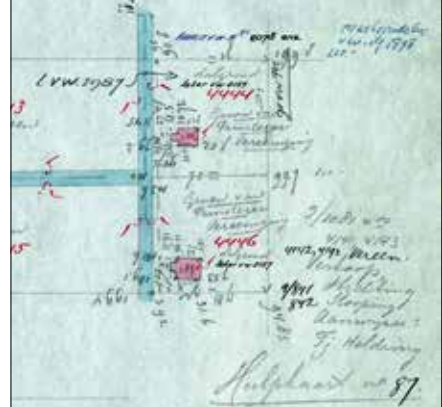
Griendtsveenwoningen omstreeks 1928. (Collectie Roelof Boelens)

Daarna werd doorgereden naar de 'Elektrische Centrale' van de Griendtsveenmaatschappij. Directeur J.C. Horch van de Veenmaatschappij en A.W. van der Sluis, voorzitter van de vervenersbond 'Barger-Oosterveen en omstreken' onderwezen het koninklijk gezelschap in het veelomvattende veenbedrijf.

Het bijschrift bij de foto rechts in Het Noorden in Woord en Beeld was: 'Drenthe! - Blijvende daadwerkelijke belangstelling en krachtige propaganda voor onze schoone provincie Drenthe zijn noodzakelijk. Zooveel in ons vermogen is, moeten wij allen meewerken, dat gewest tot nieuwen bloei te brengen! - Met dat doel voor oogen werd met andere foto's deze afbeelding van het jongste bezoek van H.M. de Koningin aan het groote Veenbedrijf, een der belangrijkste bronnen van inkomsten van een deel der bevolking.'

(Collectie Roelof Boelens)

Links: Begin 1928 werden 'de plaatsjes Maasland en Barneveld' opgeleverd. De namen van deze woningen werden onthuld door minister mr. J.B. Kan. Hier staat Kan (x) voor de woning Barneveld, waar het echtpaar Post woonde. Hun drie kinderen staan met hun hondje op de voorgrond. (Collectie Roelof Boelens) Midden: Fragment van de kaart van Klazienaveen omstreeks 1928: Kloostermanswijk (K) en bij de letter G staan de woningen Barneveld (2024: Molenwijk OZ 29) en Maasland (2024: Molenwijk OZ 31). (www.topotijdreis.nl) Rechts: De veldwerktekeningen, zoals deze door het kadaster in het dienstjaar 1929 zijn ingetekend. De achterzijde van de woning grensde aan de Molenwijk. (Kadaster)

Van De Peel reed men naar Klazienaveen. Hier werd bij de RK-kerk gestopt. Terwijl de leerlingen van de RK-school voor de koningin zongen, onderhield zij zich met pastoor Jongerius. Vervolgens reed men door 'een laan van processievanen in pauselijke kleuren' door naar de 'goed berijdbare Kloostermanswijk' naar 'het terrein van de Groen van Prinsterer Vereniging, waar ook weer honderden mensen zich hadden verzameld. Men begaf zich hier onder begeleiding van het bestuur van de stichting naar 'de plaatsen Barneveld en Maasland', waar respectievelijk de families Post en Berends woonden. De huizen waren vernoemd naar de gereformeerde kerkgemeenten die geld voor de bouw van de woningen hadden gedoneerd. Van Geesje Berends (25-09-1914 - 09-05-2001) die op Maasland woonde, kreeg de koningin bloemen aangeboden. Na de woning van de familie Post te hebben bezocht vertrok het koninklijk gezelschap naar Barger-Compascuum om de in 1926 gebouwde kerk van de Ned. Hervormde Evangelisatie te bezichtigen. De evangelist G. van de Gronden en zijn vrouw bevonden zich onder de toeschouwers, toen zij

hoorden van het voorgenomen bezoek. In allerijl begaven zij zich op de fiets naar Barger-Compascuum, maar onderweg werden zij door de eerste 'hofauto's' ingehaald en kregen zij een lift ...

Deze en zijn echtgenoot bevinden zich onder het te Klazienaveen samengestroomde publiek, als zij hooren dat zij zelf met vorstelijk bezoek zullen vereerd worden. De een fietst zoo snel mogelijk huiswaarts, maar moet onderweg door de voor-auto van den stoet opgepikt worden, de ander vindt plaats in een perswagen en zoo kunnen beiden nog de onverwachte voornamete visite ontvangen.

Geruimen tijd verbleef H. M. in het sierlijke bedehuis, zich onderhoudend met den heer en mevrouw Van den Gronden, waarbij Haar groote belangstelling voor den evangelisatie-arbeid in de venen naar voren trad.

Bij het afscheid nemen gebeurt iets zieligs, dat toch nog mooi wordt. Juist als de koninklijke auto aanzet, komt een meisje met een verlamd zusje in een invalidenwagentje aansnellen. De stumper wil H. M. zien.

Baron Van Geen, H. M.'s secretaris, in den tweeden auto, ziet het, springt uit den wagen en helpt het karretje duwen tot bij den stoet, de Kon. auto houdt den gang nog even in en — de stumpers hebben de Koningin waarlijk gezien!

Hoe was het hier echter anders dan overal elders, geen menschen, geen vlaggen, geen gejuich, want niemand wist van het bezoek.

Emmer Courant, 30 augustus 1928.

Trientje en de Prinses

Bij het verlaten van het terrein van de Groen van Prinstererstichting deed zich een dier typische gevallen voor, die nu eenmaal bij een gelegenheid als deze nimmer ontbreken. De koningin en de prins zaten reeds in de auto en Prinses Juliana zou juist instappen, toen een verweerd vrouwtje, vóór iemand er erg in had, naast haar stond en overgelukkig haar hand greep. De Prinses drukte deze stevig en lachte met vriendelijken hoofdknik haar bejaarde vereerder toe. H. M. die het tafereel gadesloeg, wuifde het oudje eens toe.

- Nou, jij durft, zeiden we later tot het menschje, dat beefde van blijde ontmoeting.

Durven, ik most het doen, meneer, 't Komt me nooit weer over, dat ik d'r zoo dicht bij sta.

En dan als een doorslaande verontschuldiging, zei ze abrupt: Ik houd ook zooveel van oes koningin!

- Vertel eens, hoe heet je, moeder? Trientje Smit, meneer, en ik woon gunder. In de bocht.

- Hoe oud? Zeuven en zestig.

Triomfantelijk stapt Trientje weg, het gelukkigste wezen in Drenthe. Wat zal die handdruk nog vaak door haar besproken worden! (Emmer Courant, 30 augustus 1928)

Trientje Smit (20-05-1861 - 03-03-1940) was gehuwd met Siebe Hollander (10-12-1861 - 11-02-1945). Het echtpaar woonde sinds 1899 in Klazienaveen op het adres Van Echtenkanaal NZ 73.

Links: De foto van de christelijke zangvereniging 'Soli Deo' in 1918. De achtergrond is van het houten kerkje, de voorganger van de stenen kerk, in Barger-Compascuum. Naast het koor staat dirigent en evangelist Van den Gronden. Rechts: Het echtpaar Van den Gronden met hun twee dochters. (Collectie Gerard Steenhuis)

Voor het koninklijk gezelschap zat de eerste dag erop. Via Oranjedorp en Erica reed men terug naar de koninklijke trein in Nieuw-Amsterdam om te dineren en te overnachten. Het personeel logeerde in hotel Brouwer.

Op woensdagmorgen 29 augustus 1928 bracht burgemeester Bouma een bezoek aan de koninklijke salonwagen voor een onderhoud met het koninklijk gezin.

Om 09.15 uur reed men via Erica, Zuidbarge en Oranjedorp naar Nieuw-Dordrecht voor een bezoek aan het buurthuis. In Zuidbarge was net als in 2024 veel belangstelling. In de *Emmer Courant* schreef men, dat 'Gien old wief achter 't spinnewiel bleef'. Bij het buurthuis stond het voltallige bestuur van de stichting 'Centrale Vereeniging voor den Opbouw van Drenthe'. Het koninklijk gezelschap werd over de werkwijze en de resultaten van de stichting ingelicht. Ook was er een ontmoeting met het bestuur van de rk-stichting 'Drenthe vooruit'. Deze stichting hield zich bezig met ontginning en uitgifte van 'plaatsjes' aan arbeiders.

Bij het vertrek boden twee kleuters aan koningin en prinses een bouquetje bloemen 'uit eigen tuin' aan. In 'snelle vaart' werd vervolgens over de Dordchestraatweg via Barger-Oosterveld naar Emmen gereden, waar men vanaf de Wilhelminastraat langzaam naar de ned. herv. kerk reed. Hier stopte

Buurthuis in Nieuw-Dordrecht. (Collectie Museum Brands)

men en vanuit de auto luisterde het koninklijk gezelschap naar het Wilhelmus van Laus Deo. Daarna bood de zesjarige Geja Bouma, dochter van de burgemeester, prinses Juliana een mooi bouquet bloemen aan.

Aangezien de prinses in de auto bleef zitten, moest de kleine meid door haar vader geholpen worden om de bloemen te overhandigen.

Na vanuit de auto met een aantal personen te hebben gesproken, vertrok de auto richting de gemeente Odoorn. Daarmee was het bezoek aan de gemeente Emmen afgesloten.

Koninklijk bezoek 1939

In juli 1939 maakten de Drenten kennis met prins Bernhard, die een oriënterende reis door de provincie maakte en daarbij veel belangstelling had 'voor het leven van het volk en de vraagstukken, waar men in deze omgeving mee te kampen had'.

Koningin Wilhelmina bezocht in juni 1939 gemobiliseerde militairen in Emmen. (Panorama, juli 1939)

Koninklijk bezoek 1945

Aankomst van prinses Juliana op vrijdag 16 november 1945 bij Hotel Grimme met waarnemend burgemeester Zegering Hadders en mr. R.H. de Vos van Steenwijk, commissaris van de koningin in Drenthe. (Collectie Djoek Grimme)

Verbeterde - Rangschikking.

Plantings.	
M. J. Robben	1
H. Lelkes	2
Mej. J. M. Haggink	3
Baron Bont	4
M. L. Sander	5
Mej. Smiller	6
V. van Veen	7
H. K. H. Prinses Juliana	8
van Alderen	9
A. Klein	10
de Vos	11
G. Broekhuizen	12
M. Robben	13
G. Hiltbrand	14
Schoon	15

Handwritten notes: "Hadders" and "R.H. de Vos" are written next to the table. There is also a signature "J. H. Hadders" at the bottom right of the table area.

Bij Hotel Grimme werd prinses Juliana door Emmer padvindsters en padvindsters verwelkomd. Tijdens de lunch, aangeboden door het Plaatselijk Comité van Volksherstel, sprak A. Klein over het verzetswerk in de gemeente Emmen en W.J. van Heerde over de Stichting 1940-1945.

Na de lunch bezocht prinses Juliana de kleuterschool Het Dreschje. Na dit bezoek bezocht zij op eigen verzoek het dorp Noordbarge om naar de oorlogsschade te kijken.

Daarna vertrok zij naar Barger-Compascuum, waar zij in de openbare lagere school een gesprek had met vertegenwoordigers van Ned. Volksherstel uit deze plaats en uit Zwartemeer. De kleine Leny Tiben bood de koningin een bos bloemen aan.

De tafelrangschikking in de eetzaal van Hotel Grimme. (Coll. Djoek Grimme)

Foto linksonder: Bezoek van prinses Juliana aan kleuterschool 'Het Dreschje' op vrijdag 16 november 1945. Op de foto zijn ook kleuterjuf Corry Wolf en Roelof Zegering Hadders te zien. (Collectie Djoek Grimme)

Foto rechtsonder: In Barger-Compascuum bezocht prinses Juliana een vergadering van het Rode Kruis. De ontvangst is in de openbare lagere school. Een rij jonge vrouwen zwaait de prinses uit. Enkele namen zijn bekend. Vanaf links: onbekend, Leida Berens, Atje Hoving, onbekend, onbekend, Greta Heine, onbekend en onbekend. Voor de deur staat wethouder Zegering Hadders en rechts van hem meester S. Veldman van de katholieke school. (Foto: Greta Heine en Steenhuis, G., Barger Compas 150 jaar op dreef, 2016 blz. 32)

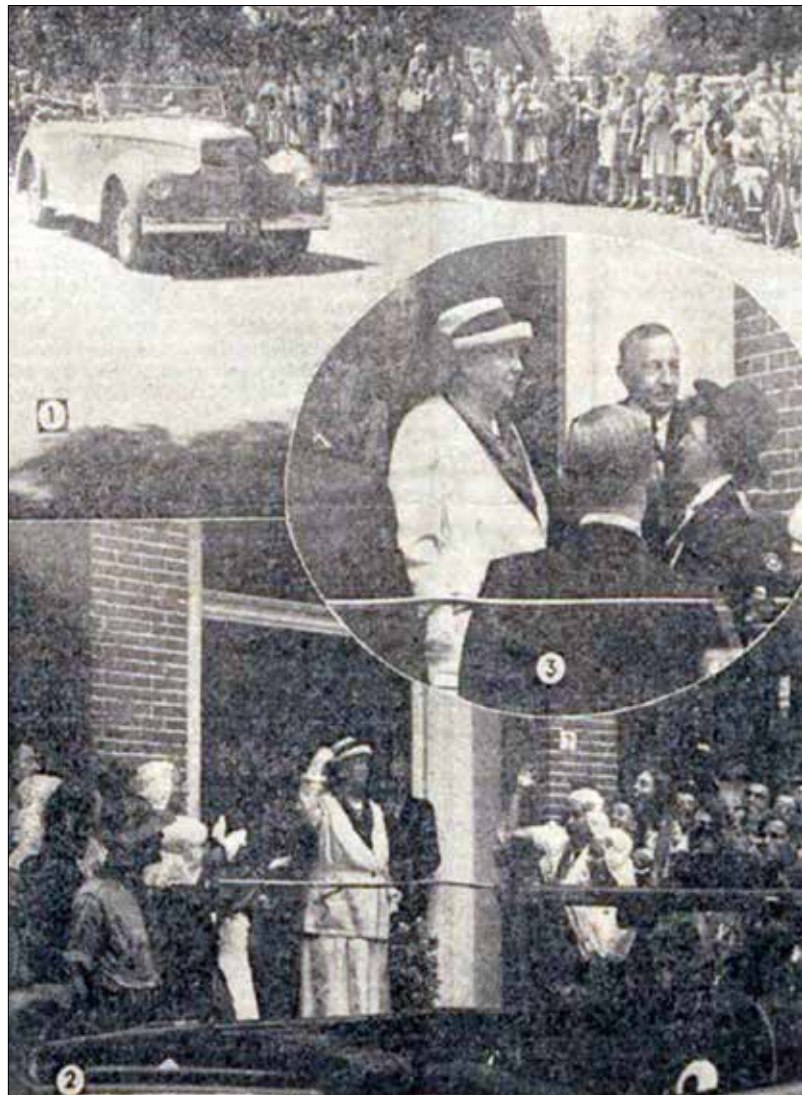
Koninklijk bezoek 1947

De drie foto's uit de Emmer Courant van 30 augustus 1948 geven een beeld van het koninklijk bezoek in 1947:

1. De rondrit door Emmen. 2. H.M. groet de menigte, die zich voor het gemeentehuis heeft opgesteld. 3. Koningin Wilhelmina in gesprek met de leidster van de padvindsters, mevr. B. Nijhoff-van 't Hoff. Op de achtergrond de commissaris der koningin in de provincie Drenthe, mr. R. H. baron de Vos van Steenwijk.

Een bezoek in de trein

Na het bezoek aan het gemeentehuis vertrok koningin Wilhelmina met haar gezelschap naar het spoorwegemplacement bij de Dennenlaan, waar de koninklijke trein stond. Op dat moment zat al op het politiebureau het gezin van landbouwer G.G. Bontjer, dat bestond uit vader en moeder, vijf dochters en drie zonen. Eén zoon was er niet meer bij: Harmannus Hendrikus. Hij was op 20 februari 1944 bij een bombardement om het leven gekomen, toen hij op wacht stond bij het landhuis Stubbings House bij Maidenhead in Londen, waar koningin Wilhelmina tijdens de Duitse bezetting verbleef. Zij werden even later naar de koninklijke trein gebracht. De pastoor uit Erica had de bijzondere ontmoeting tussen koningin Wilhelmina en de familie Bontjer geregeld. Na hun ontmoeting met de koningin werd de familie Bontjer in de koninklijke trein rondgeleid. Om 15.15 uur stapte de koningin in de auto om de olievelden bij Schoonebeek te bezoeken.

Linksonder: Harmannus Henderikus Bontjer (03-08-1915 - 20-02-1944). Rechtsonder: Bij het graf van Bontjer staan onder andere koningin Wilhelmina (1), prins Bernard (2) en de verloofde van Harmannus (3). (Hendriks, Jan e.a., Erica, 1940-1945 Belevissen van dorpsgenoten, Beilen 2010, blz. 163-165)

Koninklijk bezoek 1950

Op 2 juni 1950 bezochten koningin Juliana en prins Bernhard Emmen. Nadat zij op het Noordeind door burgemeester mr. K.H. Gaarlandt waren verwelkomd ging de stoet naar het gemeentelijk lyceum, waar bij de ingang schoolkinderen stonden opgesteld. Zij zouden later voor een zanghulde zorgen. Verder stond er een erewacht van 100 man van het wapen van de Koninklijke Marechaussee opgesteld. Bij de ingang van het schoolgebouw kreeg de koningin bloemen aangeboden van de dochters van de wethouders R. Zegering Hadders, A. Klein en H.L. Reuvers. Daarna werd in het schoolgebouw, dat op 11 januari 1949 in gebruik was genomen, een koffiemaaltijd gebruikt. Om 14.15 uur ging men naar het gebouw van Opbouw Drenthe aan de Boslaan. Om 15.00 uur vertrok men naar Klazienaveen en vervolgens naar de Horchbrug, waar de Witte Franciscanen van het zusterhuis in Amsterdamscheveld waren verzameld. Later die middag werden Schoonebeek en Coevorden bezocht. (Emmer Courant, 26-05-1950) (Collectie Roelof Boelens)

Koninklijk bezoek 1974

Rode roos voor de Koningin

Met een roos in de hand schoot de 24-jarige verkoopster Ineke Giezen uit Emnen gisteren van achter dranghekken naar voren en gaf koningin Juliana tijdens haar bezoek op 19 juni 1974 de rode bloem. De koningin, die in Emmen en Rolde op werkbezoek was, nam de spontane huldeblijk dankbaar aan. Ineke Groen verklaarde later: "Ik heb diepe bewondering voor die vrouw. Ik heb een reportage over de

koningin gezien en haar uitspraken getuigen van grote wijsheid." (Nieuwsblad van het Noorden, 20-06-1974)

Koningin brengt werkbezoek aan Emmen

EMMEN — Koningin Juliana heeft woensdag een werkbezoek gebracht aan Emmen, de „stad der toekomst“ zoals burgemeester drs. H. A. Beusekamp zijn gemeente in een ontvangstwoord tot de vorstin noemde.

Na een rondrit door de nieuwe woonwijken van de stad en een lunch in het schouwburgcomplex „de Muzeval“, bezicht koningin Juliana het nieuwe sociaal-cultureel centrum „Binholt“ in de wijk Emmerhult.

Omstreeks drie uur 's middags vertrok de vorstin naar Rolde, waar zij bij het nieuwe verzorgingstehuis voor blinden en slechtzienden aldaar een plaquette in brailleschrift onthulde.

Nederlands Dagblad, 21-06-1974

Koninklijk bezoek 1977

*In 1977 brachten prinses Beatrix en prins Claus een werkbezoek aan Klazienaveen.
(Collectie Roelof Boelens)*

Koninklijk bezoek 1985

Op 11 september 1985 opende koningin Beatrix het Biochron. Aleid Rensen schreef daarover in haar boek *De verdwenen die-rentuin* (2013) op bladzijde 176: '11 september 1985 werd een dag om nooit te vergeten. Ruim een maand voor die grote dag had ik al een draaiboek van vijf getypte pagina's gemaakt. Zelfs de hofdame van de koningin was er van onder de indruk ...'

*Te midden van bestuurders, zoals burgemeester Hans Ouwerkerk en Ad Oele, commissaris van de koningin in Drenthe en Roelof Zegering Hadders, voorzitter van de Raad van Commissarissen en veel belangstellenden loopt koningin Beatrix naar de ingang van het Noorder Dierenpark.
(Foto: Djoek Grimme)*

Linksboven: Koningin Beatrix bij de opening van het Biochron in 1985: een dino komt uit het ei. Rechtsboven: Koningin Beatrix wordt voorgesteld aan Digna Gerritzen-Oosting (1900-1993), tante van Aleid Rensen en zuster van de oprichter van het Noorder Dierenpark, Willem Sjuck Oosting (1906-1983). Links: Koningin Beatrix wordt aan de drie dochters van het echtpaar Rensen voorgesteld, vanaf links: Saskia, Maaike en Dorien.

(Foto's: Ina Meilink. Lees ook: Aleid Rensen, De verdwenen dierentuin, 2013, blz. 176-179)

Koninklijk bezoek 2008

Prinses Margriet verlaat het Dorpshuis. Rechts van haar Peter Kraan (voorzitter HVZOD), achter haar Relus ter Beek, commissaris van de koningin in Drenthe tijdens zijn laatste officiële optreden en links van hem mevr. Marie Julie (Miente) Boellaard-Stheeman (hofdame). Rechts staan kinderen in klederdracht opgesteld. (Foto: Henk Jeurink)

De laatste originele boô in Nederland, Wilms' boô (1640) in Nieuw Schoonebeek, brandde in oktober 2004 af. Er bestonden plannen de boô op de Europese monumentenlijst geplaatst te krijgen. Wilms' boô was eigendom van de Drentse Oudheidkundige Stichting De Spiker. In maart 2005 is een start met de herbouw gemaakt. De herbouwde Wilms' boô werd op 4 juni 2008 officieel door prinses Margriet der Nederlanden geopend. Deze replica kreeg een woonfunctie.

Vooraf werd in de hal van het Dorpshuis in Nieuw-Schoonebeek een tentoonstelling met onder andere foto's van meester Schroer bekeken.

Koninklijk bezoek 2016

Onder grote belangstelling van genodigden en pers opende koning Willem-Alexander op 18 maart 2016 Wildlands Adventure Zoo Emmen. De koning werd op het Raadhuisplein in Emmen ontvangen door burgemeester Cees Bijl, Jacques Tichelaar, commissaris van de Koning, en Frankwin van Beers, directeur van Wildlands. Alvorens de officiële openingshandeling te verrichten bracht de koning eerst een bezoek aan de ijsberen en maakte hij een spectaculaire tocht in de Arctic-1, het prototype onderzoeksvoertuig in het poolgebied van Wildlands. In het Jungle Theater in de grootste tropische kas van Europa onthulde de koning samen met twee basisscholieren een plaquette en opende daarmee Wildlands officieel. Tenslotte stapte hij in een boot voor een spannende tocht door de tropische jungle langs diverse apen en een grote kudde olifanten.

(Foto's: Richard Broekhuijzen, Wikipedia)

Boven: Aankomst van koning Willem-Alexander op het Raadhuisplein.

Onder: Burgemeester Cees Bijl en koning Willem-Alexander lopen over de rode loper naar de entree.

Boven: Op weg naar het ijsberenverblijf met vanaf links Cees Bijl, koning Willem-Alexander, Jacques Tichelaar, Frankwin van Beers, directeur van Wildlands en Jan Kamminga, voorzitter RvC Dierenpark Emmen/Wildlands.
Links: Frankwin van Beers en koning Willem-Alexander bij het ijsberenverblijf.

Koninklijk bezoek 2018

Koning Willem-Alexander opende op donderdag 27 september 2018 samen met schaapsherder Luuc Bos de grootste en meest duurzame schaapskooi van Nederland in het Bargerveen te Weiteveen. Hij bracht onder andere een bezoek aan de schapenstal en het restaurant bij de schaapskooi. Aangekomen bij de schaapskooi vond de officiële opening plaats.

De schaapskooi biedt onderdak aan zo'n 1.000 schapen en 110 runderen. De schapen onderhouden het beschermde hoogveengebied van Bargerveen.

De koning bracht vervolgens nog een bezoek aan het informatiecentrum en de horecagelegenheid 'Bij Wollegras'. Onder begeleiding van gastvrouw Nynke Houwing, voorzitter van Bestuurscommissie Bargerveen-Schoonebeek en gedeputeerde Henk Jumelet sprak de vorst met betrokken organisaties, ondernemers en inwoners over hun bijdrage aan de ontwikkeling van het natuurrijke gebied. Het bezoek werd feestelijk afgesloten met een optreden van Daniël Lohues, die zijn nummer 'Hier kom ik weg' voor de koning zong.

(Foto's: Marcel J. de Jong)

In afwachting van het bezoek van de koning.

Koning Willem-Alexander met links van hem gastvrouw Nynke Houwing en schaapherder Luuc Bos.

Toen de koning de deuren van de stal openzwaaide, liepen de schapen rustig het natuurgebied in.

In de Veenland Express maakte koning Willem-Alexander een tocht in het Bargerveen.

Koninklijk bezoek 2024

Vrijdagmorgen 26 april 2024, 08.00 uur

Foto's: Ina Meilink

Toegangspoorten in de Min. Kanstraat.

Urinoirs zijn op het parkeerterrein geplaatst.

De opbouw van het podium voor Jannes.

*Boven: Een laatste veegbeurt.
Rechts: Beeldscherm voor Cultuurplein.*

Links: Werkoverleg met de burgemeester. Rechts: De HEMA maakt reclame voor de Oranje tompouce.

Linksboven: Cameramensen in de Noorderstraat. Midden: Een opticiën maakt reclame met een bril voor koning Willem-Alexander. Rechtsonder: Blokkades op de hoek van de Hoofdstraat en de Stationsstraat.

Vrijdagmiddag, de laatste repetities op het Cultuurplein (boven) en het Spelplein (onder).

Zaterdagmorgen, 27 april 2024, 08.00 uur.

De eerste bezoekers in de vroege ochtend.

Een praatje tussen een toeschouwer en een agent.

*Cameramensen treffen laatste voorbereidingen.
Ook jongeren zochten al vroeg een goede plek op.*

Even de weg wijzen.

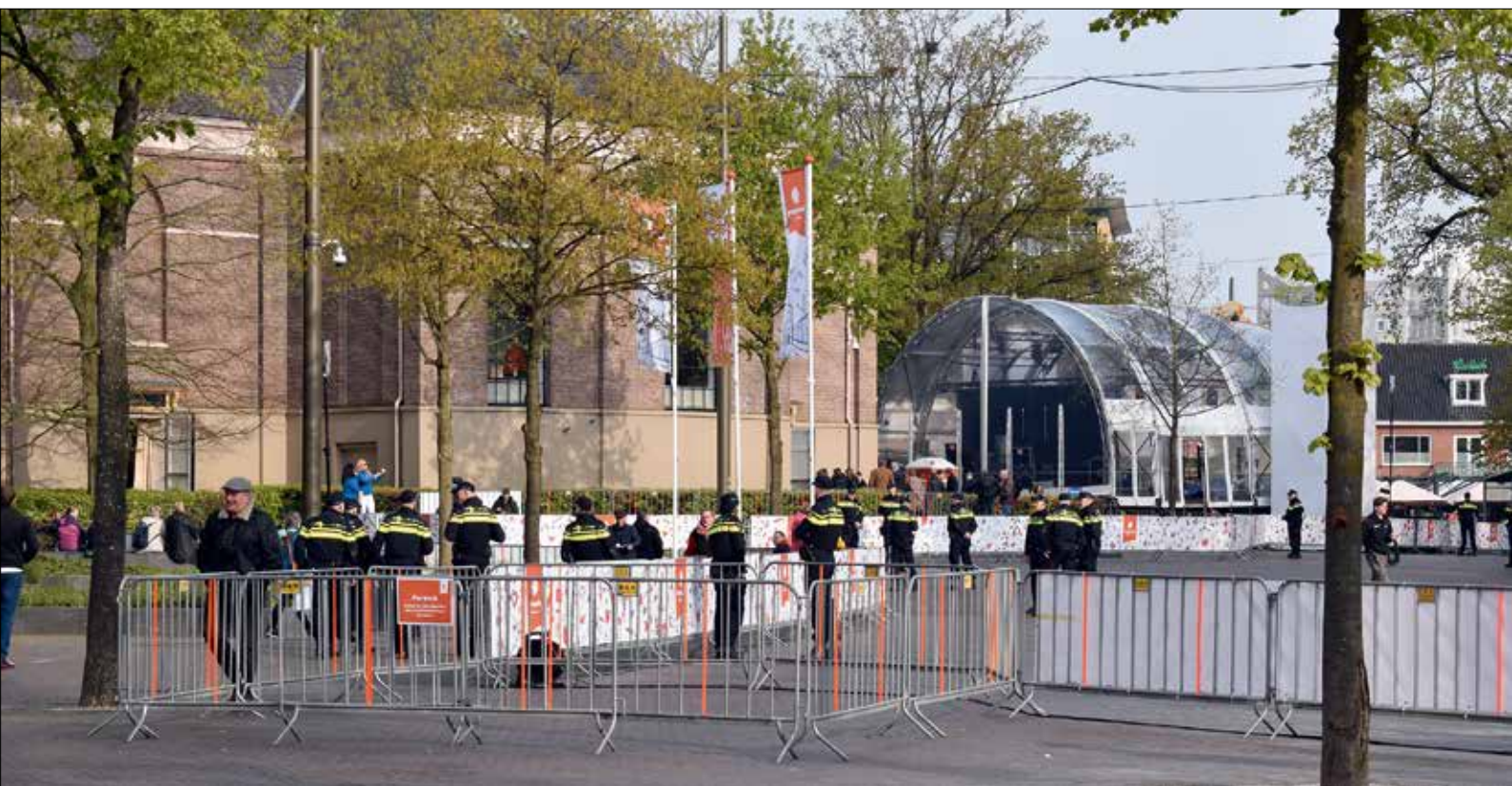

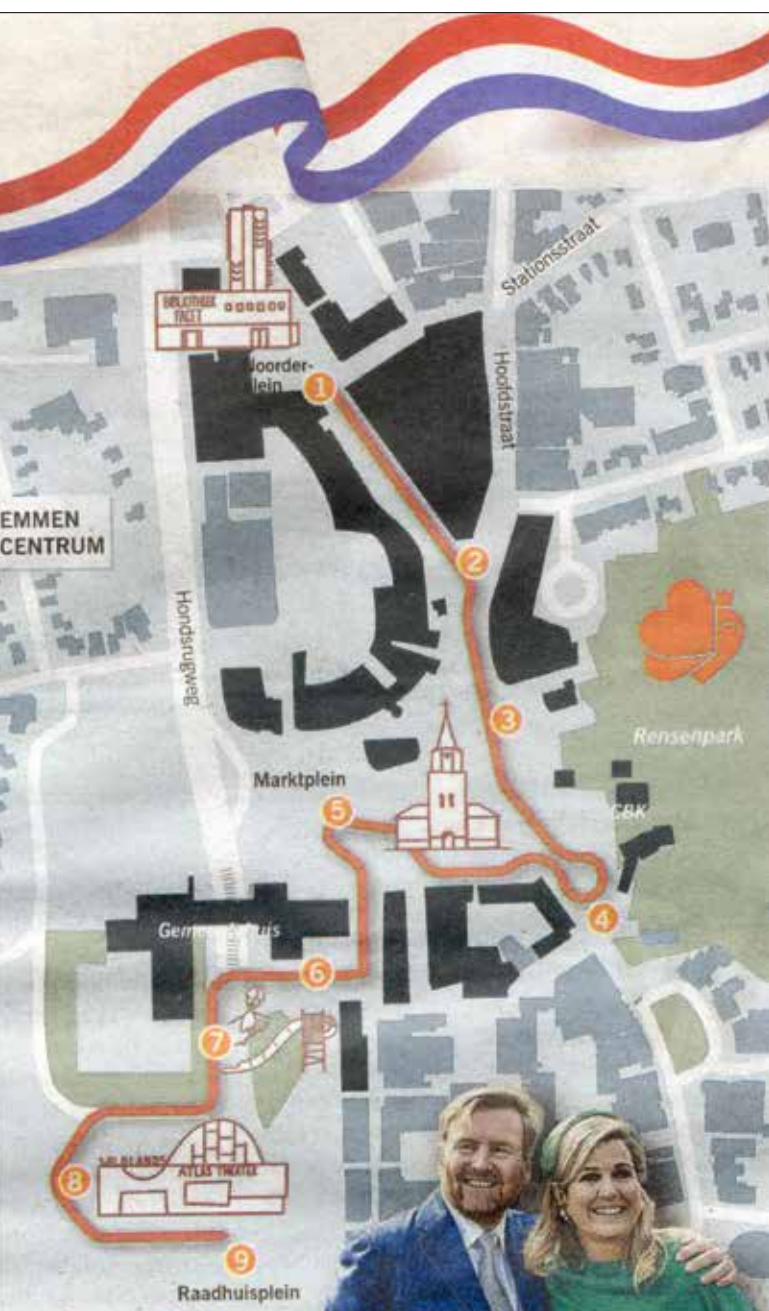
Rustig afwachten.

Internationaal overleg.

Politie mannen staan al vroeg op hun post.

Dagblad van het Noorden, 26 april 2024.

De koninklijke route begon op het Noorderplein (1). Daar werd de koninklijke familie ontvangen en toegezongen door Bouke Scholten, de Elvis uit Emmen. Daarna liep men de Noorderstraat in, waar men kennismakte met het Emmer verleden: levende standbeelden, klederdracht, zand en veen en nijverheid en industrie.

Op de kruising Noorderstraat/Hoofdstraat was een dansplein (2) ingericht, waar volop werd gedanst: van klassieke dans en volksdansen tot breakdance en afrodans.

Vervolgens liep men naar het verjaardagsplein (3), waar jarigen en verjaarsdagsgasten genoten van een lokaal hapje en drankje. De koninklijke familie trakteerde veel toeschouwers op een tompouce en er waren ontmoetingen met mensen van On-beperkt, studenten en ondernemers. Zanger Jannes zorgde hier voor een spetterend optreden. Bij de ingang van het Rensenpark was het Cultuurplein (4). Hier leverde de koninklijke familie een creatieve bijdrage door doedels te tekenen. Verder was hier een optreden van het dansgezelschap X-Yusuf-Boss en alt-mezzo Carla Vinke.

Voor de ingang van de kerktoeren was het spelplein (5). Onder leiding van Qmusic-dj Jorien Renkema en Radio 538-dj Jordi Warners deed de koninklijke familie mee aan een interactief spel over Drenthe, waarbij kinderen uit de kinderraden, uit de kindereengemeenteraad en kinderen uit de groepen 7 en 8 van diverse basisscholen ook meededen. Op het innovatieplein (6) liet men zien, waar Emmen heel goed in is: 'circulaire plastics'. Dit plein was in een kleurrijke bloemenweide met meer dan duizend 3D-geprinte bloemen van circulaire plastic omgetoverd.

Op het aangrenzende sportplein (7) was aandacht voor voetbal en handbal, maar ook voor sjoelen. Het lukte wereldkampioene sjoelen, Elly Mensen, om ook koningin Maxima aan het sjoelen te krijgen. Verder waren er demonstraties van acrogymmers, skaters en trialbikers.

Op Wildlands en het Atlas theater (8) kan Emmen trots zijn. Hier werd het koninklijk gezelschap met dans en muziek onthaald.

Het slot van een prachtige Koningsdag was op het Meezingplein (9) met optredens van het Noordpoolorkest onder leiding van dirigent Reinout Douma, een gelegenheidskoor onder leiding van Rineke Marwitz, Rosa da Silva en Daniël Lohues met *Hier kom ik weg ...* en daarna het *Wilhelmus*.

*Koningsdag
27 april 2024*

(Foto's: Marcel J. de Jong)

Het koninklijk gezin, prinses Amalia, koningin Maxima, koning Willem-Alexander, prinses Alexia en prinses Ariane op bezoek in Emmen.

De gemeentedichter van Emmen, Eva Broekman, spreekt het koninklijk gezin toe. (Foto: Marcel J. de Jong)

Een levend standbeeld beeldt het verleden van Emmen uit. (Foto: Marcel J. de Jong)

Toeschouwers op de balkons in de Noorderstraat. (Foto's: Ina Meilink)

Klederdracht van 't Aol Volk. (Foto: Marcel J. de Jong)

*Op het dansplein.
(Foto: Marcel J. de Jong)*

*Linksonder: Prinses
Amalia deelt tompoucen
uit.
(Foto: Marcel J. de Jong)*

*Rechtsonder: koningin
Maxima blijft maar
handen schudden.
(Foto: Marcel J. de Jong)*

*Koning Willem-Alexander in gesprek met Club On-beperkt, vanaf links: Heidy Lingenaar, twee medewerksters, Dennis Mol, koning Willem-Alexander en burgemeester Eric van Oosterhout.
(Foto: Marcel J. de Jong)*

*Tijdens het zingen van één van zijn hits stapte Jannes even van zijn podium om koning Willem-Alexander de hand te drukken, waarna nog een omhelzing volgde.
(Foto: Marcel J. de Jong)*

*De creatieve bijdrage van het koninklijk echtpaar op het Cultuurplein: doedels tekenen.
(Foto: Marcel J. de Jong)*

*De creatieve bijdrage van de koninklijke familie: doedels tekenen.
(Foto's: Guido Hansman (linksboven en rechtsonder) en Marcel J. de Jong)*

*De koninklijk familie krijgt in een interactief spel vragen over Drenthe. Het winnende team was de 'Hondsrug' van koningin Maxima.
(Foto's: Marcel J. de Jong)*

*Het innovatieplein voor
het koninklijk bezoek
met circulaire plastics.
(Foto: Ina Meilink)*

*Het sportplein. Koningin
Maxima voetbalt met de
G-voetballers.
(Foto: Marcel J. de Jong)*

*Linksonder: Koningin
Maxima aan het sjoelen.
(Foto: Marcel J. de Jong)*

*Rechtsonder:
Acrogymmers geven een
demonstratie.
(Foto: Marcel J. de Jong)*

Boven: Muzikaal onthaal voor de koninklijke familie in Wildlands. (Foto: Marcel J. de Jong)

Onder: Het slot van een prachtige Koningsdag op het Meezingplein met optredens van het Noordpoolorkest onder leiding van dirigent Reinout Douma, een gelegenheidskoor onder leiding van Rineke Marwitz, Rosa da Silva en Daniël Lohues met 'Hier kom ik weg ...' en daarna het 'Wilhelmus'. (Foto: Chantal Eelen)

Wij hebben geprobeerd om hiervoor alle koninklijke bezoeken tussen 1924 en 2024 te beschrijven. Hebben wij er één vergeten, laat het ons weten.

Wie heeft dichtbij een prins, prinses, een koningin of een koning gestaan en een persoonlijk gesprek gevoerd. In deze *Kroniek* hebben wij bij de koninklijke bezoeken veel personen genoemd, die dichtbij een prins, prinses, koning of koningin hebben gestaan, een boeket bloemen aangeboden en/of een koninklijke handdruk hebben gehad. De redactie zou graag in contact komen met personen die meer kunnen vertellen over zo'n moment die zij zelf of hun ouders of grootouders hebben meegemaakt. We denken bijvoorbeeld aan Toos en Greetje Legro (1928), Cornelia Jager-Veenstra (1928), Andries van der Werff (1928), Jan de Leeuw (1928), Geesje Berends (1928), familie Post, Trientje Hollander-Smit (1928), kleuterleidster Corry Wolff (1945), Leny Tiben (1945), Ineke Giezen of Ineke Groen (1974) en de kinderen in klederdracht in Nieuw-Schoonebeek (2008). Kunt u ons iets vertellen? Neem contact op: Albert Eggens, 0591-859087 of alberteggens@hotmail.com

Tentoonstelling bij
Collectie Museum Brands

door
Marianne Bakker

Een Koninklijk Leven

Vorig jaar zomer werd Drenthe blij verrast met de aankondiging dat koning Willem-Alexander en zijn familie Koningsdag 2024 in Emmen zullen vieren. Tentoonstellingsmaker Marianne Bakker vatte al snel het idee op om ter gelegenheid van deze gebeurtenis een koninklijke tentoonstelling te organiseren. Een dankbaar onderwerp bovendien, want de macht, pracht en praal en tradities die koningshuizen al eeuwenlang omgeven, spreken tot de verbeelding.

De entree van de tentoonstelling.

Collectie Jans Brands

In de zeer uitgebreide en diverse collectie van museumgrondlegger Jans Brands bevinden zich (natuurlijk) ook diverse objecten gerelateerd aan het Nederlandse koningshuis. Na een inventarisatie bleek met name veel materiaal aanwezig aangaande geboortes, huwelijken en overlijdens. Hoofdzakelijk vanaf de periode Wilhelmina tot heden. Dit gegeven vormde het uitgangspunt van de tentoonstelling die, heel toepasselijk, de naam *Een Koninklijk Leven* kreeg.

Dankzij aanvullende bruiklenen van de Jan Menze van Diepen Stichting uit Slochteren, de gemeente Coevorden en Museum Vosbergen uit Eelde kan het publiek een diverse selectie aan objecten bewonderen. De sfeervolle koninklijke aankleding van de tentoonstelling maakt het geheel af. Neem bijvoorbeeld de handgemaakte troon, waarop bezoekers mogen plaatsnemen voor een foto.

In het publieke oog

De tentoonstelling belicht belangrijke momenten uit een mensenleven die in het geval van de Nederlandse koninklijke familie onder het toeziende oog van het publiek plaatsvinden. Zo is het Nederlandse volk door middel van de media meteen op de hoogte van geboortes, huwelijken en overlijdens in de koninklijke familie. Bij dit soort momenten zijn door de jaren heen vele memorabilia uitgegeven, zoals borden, blikken, penningen etc. Objecten die onder verzamelaars populair zijn en natuurlijk ook hun weg hebben gevonden naar aartsverzamelaar Jans Brands. De memorabilia laten zien hoe wij meeleven met 'onze' koninklijke familie en hebben een prominente rol gekregen in de tentoonstelling.

Mevrouw K. Heller-Gooyaarts, bewoonster van De Bleerinck, neemt tijdens een bezoek aan de tentoonstelling plaats op de troon. (Privé-collectie)

Beschuitblik Verkade bij de geboorte van prinses Beatrix.

Gedenkbord bij het huwelijk van prins Willem-Alexander en Máxima.

Staatsieportretten van koningin-regentes Emma en prinses Wilhelmina.

Een impressie van de tentoonstelling.

Bijzondere objecten

Onder de tentoongestelde objecten zijn bijzondere pareltjes te vinden. Waaronder almanakken uit 1886 en 1891 die hebben toebehoord aan koningin-regentes Emma. Haar blindstempel is nog in de boekjes te vinden. Van de gemeente Coevorden zijn drie staatsieportretten met schitterende vergulde lijsten van de koninginnen Emma, Wilhelmina en Juliana geleend. De portretten hebben vroeger in het kasteel van Coevorden gehangen. Het topstuk van de tentoonstelling is een drie kilo wegend prentenboek van de begrafenisstoet van Willem Karel Hendrik Friso prins van Oranje-Nassau. Beter bekend als erfstadhouder Willem IV. Alle hoog-

waardigheidsbekleders, militairen en leden van de hofhouding die meeliepen in de begrafenisstoet van de stadhouder zijn pagina na pagina tot in detail opgetekend. Zover bekend, is dit volumineuze boek slechts in beperkte oplage uitgegeven en daarom zelden te zien in een museum.

Kortom, deze tentoonstelling met een hoog herkenbaarheidsgehalte moet je als liefhebber van Nederlandse geschiedenis, het koningshuis en verzamelobjecten vooral komen bekijken. Dat kan nog t/m 22 september bij Museum Collectie Brands in Nieuw-Dordrecht (dicht bij Emmen).

Inkijkje in vitrine met diverse koninklijke memorabilia onder andere ansichtkaarten, bladen, tekeningen en foto's.

*Foto's:
Marianne Bakker
(Museum Collectie Brands)*

Op de fiets

Al bijna twintig jaar ben ik als docent geschiedenis verbonden aan de regionale scholengemeenschap in Ter Apel. Vanuit de Delftlanden, de Emmer wijk waar ik met mijn gezin woon, is de afstand ongeveer 24 kilometer. Meestal ga ik met de auto naar mijn werk, maar in de mooie maanden pak ik ook wel eens de fiets. Elektrisch weliswaar. Het moet natuurlijk wel leuk blijven. De fietstocht duurt een uur en een beetje. De route loopt dwars door onze gemeente en wat is er onderweg veel te zien! Ik rijd door verschillende dorpen met ieder zijn eigen kenmerken en bijbehorende landschappen. In dit artikel neem ik de lezer mee op reis van Emmen naar Ter Apel. Daarbij geldt hetzelfde als wat ik aan mijn leerlingen probeer mee te geven: je snapt het heden beter, als je iets weet van het verleden. Oftewel: alles wat je om je heen ziet, is daar met een reden.

De Delftlanden

De Delftlanden is de jongste wijk van Emmen (zie afb. 1). Toch staan de oudste huizen er alweer meer dan 15 jaar. Toen wij er in 2008 kwamen wonen, lag een groot deel van de wijk nog braak. Daaromheen bewerkten boeren hun akkers. Tot vrij recent konden wij in de winter vanuit huis de vrachtwagens over de autosnelweg A37 zien rijden.

Vanwege het gebrek aan voorzieningen zagen veel mensen wonen in de Delftlanden niet zitten. Voor ons was deze wijk echter een volstrekt logische keuze. En niet alleen omdat binnen de gemeente hier de meeste kavels beschikbaar waren. Mijn vrouw kwam uit de nieuwbouw van de Rietlanden en ikzelf ben opgegroeid op het platteland van Erm. De Delftlanden had van beide wat. Eigenlijk zag ik het gebrek aan voorzieningen juist als voordeel: lekker rustig.

De afgelopen jaren hebben veel gezinnen de Delftlanden alsnog weten te vinden. Het is bijna niet te geloven hoe snel een wijk kan groeien. Wel is het nog steeds wachten op een winkelcentrum. Gelet op het stijgende inwonertal zal de bouw wel een keer starten. De locatie is allang ingetekend en er schijnt ook al een naam te zijn: Overdelft.

Ondertussen zijn de twee basisscholen veel te klein geworden om de voortdurende aanwas van nieuwe kinderen te kunnen herbergen. Het zal dan ook niet lang meer duren voordat de semipermanente en uit hun voegen gebarsten lokalen plaats voor nieuwbouw gaan maken.

De fietsbrug over de Rondweg heeft voor mij een bijzondere betekenis. De brug is een markant herkenningspunt en staat symbool voor de wijk waar mijn vrouw en ik ons al jaren thuisvoelen. Om die reden hebben wij op onze trouwdag een aantal

foto's daar laten maken (zie afb. 2). Geen verre oorden waar je een vreemdeling bent. Hier komen wij weg!

Afb. 1. (A. Eggens, 20 mei 2024)

Afb. 2. (Collectie A. Eggens, 29 januari 2010)

Afb. 3. (A. Eggens, 14 mei 2024)

Afb. 4. (A. Eggens, 14 mei 2024)

Afb. 5. (<http://kwebbel.org/?o=4>)

Boven: Afb. 6. (<http://emmen.serc.nl/nostalgie-oude-fotos/oud-emmen/10/>)

Rechts: Afb. 7. (A. Eggens, 16 mei 2024)

Noordbarge

De rit gaat verder langs het Noordbargerbos richting Noordbarge. Tegen de bosrand aan ligt de stadsboerderij 't Nije Hoff (zie afb. 3). De eigenaren proberen met hun bedrijf onder meer de burgerbevolking te betrekken bij de moderne melkveehouderij. Een opmerkelijk streven in een gebied dat nog niet zo heel erg lang geleden praktisch volkomen agrarisch ingericht was. Dat zegt wat over hoe snel en ingrijpend nieuwe technologieën en andere innovaties een samenleving kunnen beïnvloeden. Tegelijkertijd worden de herinneringen aan het leven van onze voorouders nog op allerlei manieren levend gehouden. Zo bakken ze in Noordbarge één keer per jaar stoet op de wijze zoals dat vroeger ging (zie afb. 4). Daarvoor wordt de oven op de brink gebruikt, maar het kneden van het deeg schijnt tegenwoordig machinaal te gebeuren. De verworvenheden van de moderne tijd hoeven we niet te negeren natuurlijk.

Het Emmer centrum

Ook in het Emmer centrum valt op hoeveel er in korte tijd kan veranderen. Eind jaren tachtig heb ik een deel van mijn middelbare schooljaren op 'De Dissel' aan de Van Schaikweg doorgebracht. Aan de overkant stond de brandweerkazerne met daarachter de sportvelden van de school. Regelmatig zagen we tijdens de lessen de spuitwagens met veel kabaal uitrukken om ergens een brand te blussen of anderszins mensen te redden. Zowel de school als de kazerne zijn inmiddels verdwenen. Woningen en een parkeerplaats zijn ervoor in de plaats gekomen (zie afb. 5, 6 en 7). Het Raadhuisplein is ook zo'n typisch voorbeeld van stedelijke reorganisatie (zie afb. 8). Nog niet zo heel lang geleden bevonden zich daar nog de restanten van de loopbrug Traverse, was er geen verkeerstunnel in de Hondsrugweg en bestond Wildlands ook nog niet (zie afb 9). Wat kwamen we vaak in het

Afb. 8. (A. Eggens, 14 mei 2024)

Afb. 9. (Collectie Piet Naber)

oude dierenpark. Onze jongste heeft er allang geen actieve herinneringen meer aan. Mooi dat de dieren in hun nieuwe onderkomens op de es meer ruimte hebben gekregen. Ik mis echter nog steeds de charme van de oude locatie. Juist om die reden kom ik niet graag in het hedendaagse Rensenpark.

Weerdinge

Via de Weerdingerstraat fiets ik naar de rand van Emmen en daarmee naar het platteland van Weerdinge. Dit is één van de plekken in onze regio die al duizenden jaren wordt bewoond. Het volk van de Trechterbekercultuur leefde er op de hogere zandgronden en liet er hun sporen na in de vorm van hunebedden. Het is dan ook heel toepasselijk dat juist hier in zwerfkeien wordt gehandeld (zie afb. 10). Weerdinge heeft een soortgelijke ontwikkeling doorgemaakt als andere esdorpen. Veel boerderijen en winkels zijn er in de loop van de tijd verdwenen. Maar de schapen, die vanwege hun mest zo onmisbaar voor het gemengde boerenbedrijf waren, grazen er nog steeds (zie afb. 11).

In Weerdinge buigt het fietspad om de schaapskudde heen. Eigenlijk heeft dat pad meer weg van een trottoir waarop wielrijders gedoogd worden. Al rijdend vraag ik mij er wel eens af of daar ooit iemand in een fractie van onoplettendheid van de stoeprand is gereden en zo te pas is gekomen. Overigens lijken steeds meer fietsers een helm te dragen. Zou dat alleen met de hogere snelheid van elektrische fietsen te maken hebben, of speelt de discutabele staat waarin onze fietspaden soms verkeren daarbij ook een rol? Kuilen en hobbels maken het er voor de gebruikers niet aangenamer op en sommige stukken zijn zelfs ronduit gevaarlijk.

Dat geldt ook voor het fietspad langs de Bergweg (zie afb. 12). Al jaren maken schots en scheef liggende betonplaten daar een deel van het wegdek uit. Misschien een aantrekkelijk parcours voor de avontuurlijke mountainbiker, maar zeer onwenselijk voor de nietsvermoedende wielrijder die veilig

Afb. 10. (A. Eggens, 14 mei 2024)

Afb. 11. (A. Eggens, 14 mei 2024)

Afb. 12. (A. Eggens, 13 mei 2024)

Afb. 13. (A. Eggens, 14 mei 2024)

Afb. 14. (A. Eggens, 13 mei 2024)

Afb. 15. (A. Eggens, 13 mei 2024)

Boven: Afb. 16. (A. Eggens, 13 mei 2024)

Rechts: Afb. 17. (A. Eggens, 14 mei 2024)

zijn bestemming hoopt te bereiken. Ik kan me niet voorstellen dat de gemeente hier geen weet van heeft. Het is dan ook gissen waarom ze de herstelwerkzaamheden niet allang hebben afgerond. Heeft dat te maken met geldgebrek, te weinig personeel, desinteresse of een reden die ik op dit moment niet kan verzinnen? Hopelijk hoeven er niet eerst slachtoffers te vallen voordat het euvel verholpen wordt. Niet alleen forenzen maken gebruik van het fietspad richting de Tramwijk. Veel asielzoekers moeten naar het aanmeldcentrum in Ter Apel om zich te laten registreren. Hun verblijf aldaar kan soms enige tijd duren. Sommigen van hen lopen van Emmen naar Ter Apel. Blijkbaar gebeurt dat regelmatig aangezien de bewegwijzering erop is aangepast (zie afb. 13).

Nieuw-Weerdinge

Direct buiten Weerdinge beginnen de voormalige veenderijen (zie afb. 14). Op foto's is het niet altijd goed te zien, maar doordat de turf is afgegraven, liggen die gebieden beduidend lager in het landschap. Dat valt zeker op als je naar de bommenrij aan de andere kant van de Oude Weerdingerdijk kijkt (zie afb. 15). De zetvelden met de turfbulten zijn allang verdwenen. Nu rijden er John Deeres en andere reuzen op wielen om ons voedsel te verbouwen. In de verte zijn steeds overal de windturbines te zien. De een beschouwt ze als een cruciaal onderdeel van de energietransitie, de ander vindt ze in de eerste plaats horizonvervuilend. Duidelijk is dat ze voor niemand te missen zijn.

Kenmerkend voor het veengebied zijn de kanalen. Die waren aanvankelijk nodig voor de afwatering en later voor het wegvoeren van de turven naar de verbruikers elders in Nederland. Na het verdwijnen van de turfwinning en de komst van modernere transportmiddelen werden ze lastig gevonden. Als gevolg daarvan werden ze vaak gedempt. Dat gebeurde ook met het kanaal in Nieuw-Weerdinge. Tegenwoordig verraden bommenrijen nog de ligging

Afb. 18. (Vervening te Emmer-Compascuum, een schilderij van Johann Coenraad Hermann Heijenbrock (Amsterdam, 27-07-1871 - Blaricum, 18-03-1948). Hij was een schilder van arbeid, nijverheid en industrie. Van dit schilderij is een schoolplaat gemaakt.)

van deze voormalige waterweg (zie afb. 16). Die zorgen trouwens voor een aangename koelte als tijdens het fietsen de zon flink schijnt. In het centrum van Nieuw-Weerdinge bevindt zich een hommage aan de turfstekers (zie afb. 17). Deze onverschrokken arbeiders werkten in weer en wind om de brandstofvoorziening voor de bevolking en de industrie te verzorgen (zie afb. 18). Wat zullen ze een zwaar leven hebben gehad. Terecht dat ze nog steeds worden geëerd.

Ter Apel

Bij het overschrijden van de provinciegrens en het binnenrijden van Ter Apel verandert direct de bestrating. De hobbelige klinkerweg maakt plaats voor asfalt (zie afb. 19). Dat rijdt een stuk beter. Gelukkig maar, want het is nog een heel stuk langs het kanaal richting het centrum van het dorp. Aan de andere kant van het kanaal was ooit een populaire ontmoetingsplaats voor jongvolwassenen. Zij

zochten daar vertier in discotheek Bermuda. Onze school organiseerde er ook wel feesten voor leerlingen. De dancing is inmiddels gesloten en gesloopt. Op het lege terrein dat is overgebleven parkeert af en toe een vrachtwagen voor het internationale wegverkeer.

Ter Apel is zeer goed over het water te bereiken. Er zijn verbindingen richting Stadskanaal en verder noordwaarts, Duitsland en via Emmer-Compascuum met de rest van Nederland (zie afb. 20). Watertoeristen weten Ter Apel goed te vinden. Speciaal voor hen is er in het dorp een jachthaven. Regelmatig moeten bruggen over het Ter Apelkanaal worden afgedraaid of omhoog gehesen, zodat de boten verder kunnen varen. Leerlingen die te laat in de les verschijnen, gebruiken met name in de zomermaanden geregeld als excuses 'dat de brug openstond'.

Net over de Roswinkelerbrug stond vroeger het station van de Eerste Drentsche Stoomtramweg-

Afb. 19. (A. Eggens, 14 mei 2024)

Afb. 20. (A. Eggens, 27 mei 2024)

Afb. 21. (Bergen, A.E. van e.a., De stoomtram in Zuid-Oost Drenthe, Zuidwolde 1982, blz. 16)

Afb. 22. (A. Eggens, 21 mei 2024)

Afb. 23. (A. Eggens, 14 mei 2024)

Maatschappij (zie afb. 21 en 22). Vanaf het begin van de vorige eeuw vertrokken daar de stoomtrams om vervolgens via Nieuw-Weerdinge en Weerdinge naar Emmen te rijden. Er waren ook verbindingen met Emmer-Compasuum en het Groninger land. Dat maakte van Ter Apel een heus infrastructureel knooppunt. In 1942 werd de tramlijn richting Emmer-Compasuum opgebroken en net voor de bevrijding in april 1945 bliezen de Duitse bezetters een trambrug over het kanaal in Ter Apel op. Dat moest de geallieerde opmars vertragen, maar die lieten zich er niet door tegenhouden. Door de verwoesting kon de stoomtram echter niet langer Emmen bereiken. Na de oorlog is die verbinding vanwege de concurrentie met het gemotoriseerde wegverkeer nooit meer hersteld.

Aan het einde van de Oude Weg staat de RSG Ter Apel (zie afb. 23). Dat betekent dat ik op mijn bestemming ben aangekomen. De (werk)dag kan beginnen.

Routekaart

Een routekaart van de fietstocht van Albert Eggens met een beschrijving kunt u via de website <https://hvzod.org/activiteiten/> laten neerdalen.

Fietsroutes

In de *Kroniek* willen we aandacht besteden aan fietsroutes langs historische plaatsen.

Fietst u zelf ook wel eens in onze omgeving een leuke route en zijn daarbij interessante historische wetenswaardigheden te vermelden?

Tip dan de redactie via:

alberteggens@hotmail.com!

Het leed van Polen en de rol van Poolse soldaten in de bevrijding

Stanislaw Nowak was een jonge soldaat toen zijn vaderland in september 1939 eerst werd aangevallen door de Duitsers en een paar weken later door de Russen. Het was voor de Polen natuurlijk een ongelijke strijd.

Veel Poolse soldaten onder wie Stanislaw, zo weten we nu, vluchtten naar Frankrijk. En ontsnapten daarmee aan een massaexecutie door Russische troepen. Zij doodden in het voorjaar van 1940 in de bossen bij het Russische plaatsje Katyn 4.400 gevangen genomen Poolse officieren. Met hen werden nog eens 21.000 Polen gefusilleerd die behoorden tot de elite van het land. Elk mogelijk verzet tegen de communistische machthebbers moest op bevel van Stalin in de knop worden gebroken.

Het zijn deze ontluisterende historische feiten die illustreren hoe zeer de Polen, de latere bevrijders van Emmen, hebben geleden onder de Tweede Wereldoorlog.

Het getto van Warschau, de massale deportatie van Joden, de executies bij Katyn en de opstand van Warschau in 1944 zijn inktzwarte hoofdstukken uit de Poolse geschiedenis. En ze verklaren tot op de dag van vandaag waarom de Polen op hun hoede en beducht zijn voor de Russische burens. Tegelijkertijd spreek ik op deze plaats, op de dag, dat Poolse soldaten Emmen bevrijdden, 10 april 1945, mijn bewondering en diepste respect uit voor de veerkracht van de Polen, die weigerden te buigen.

Ze hergroepeerden in Frankrijk, maar moesten vluchten naar Engeland toen Duitsland ook dat land bezette.

Nog niet zo lang geleden was het precies 82 jaar geleden dat de 1^e Poolse pantserdivisie werd opgericht met generaal Stanislaw Maczek als commandant.

In eerste instantie waren de Poolse manschappen belast met de bewaking van de Schotse kustlijn, maar dat veranderde op 6 juni 1944, toen ze als onderdeel van D-Day voet aan Franse wal zetten. De Poolse troepen hebben daar manmoedige gevechten geleverd. Gevechten die de opmaat waren voor hun latere aandeel in de bevrijding

van België en Nederland. En nog specifiek van de Hondsrug en Oost-Groningen.

Een operatie die begon op Goede Vrijdag, 6 april 1945. Wat Stanislaw Nowak toen nog niet wist was dat hij enkele dagen later zwaar gewond zou raken ter hoogte van het Oranjekanaal bij Noordbarge. Kort daarna bezweek hij aan zijn verwondingen in een Pools militair hospitaal in Emmen.

Ik sta stil bij zijn rol en bijdrage, omdat Stanislaw net zoals zijn strijdmakkers die op het monument in Noordbarge blijvend worden herinnerd, onverschrokken en vastberaden de vijand uit bezet gebied wilden verdrijven. We mogen dat nooit vergeten in het besef dat zij als dappere soldaten het hoogste offer brachten.

*De noodzaak
om de verhalen over de Tweede Wereldoorlog
verder te vertellen.*

Groep jonge soldaten uit Polen op 2 september 1944.
(Wikipedia)

In zijn onlangs verschenen boek *Poolse strijders over de Hondsrug* besteedt Harold de Jong aandacht aan de rol van de 1e Poolse Pantserdivisie in de bevrijding van Noord-Nederland. Het zat hem dwars dat in naslagwerken over deze periode in de vaderlandse geschiedenis vrijwel altijd de nadruk ligt op de heldendaden van Canadese en Amerikaanse troepen. Dat de Polen de Hondsrug en het oostelijk deel van Groningen bevrijdden is veel minder bekend. Dat geldt trouwens ook voor de inzet op Noord-Nederlands grondgebied van het Belgische 5e regiment SAS. Met name in de omgeving van Coevorden speelden ze een voorname rol bij de bevrijding. Dat 60 Poolse soldaten bij gevechten in onze regio sneuvelden is ook een voorbeeld van zo'n onderbelicht aspect.

Stanislaw Nowak was een van hen

*Stanislaw
Nowak
(? - 1945)*

Stanislaw Nowak vocht in de wetenschap dat hij nooit zou strijden om zijn vaderland te bevrijden. Dat was voor de Poolse troepen de wrange uitkomst van de conferentie van Jalta, waar was afgesproken dat Polen na de oorlog onder toezicht kwam te staan van Stalin.

Ik denk dat wij ons nauwelijks kunnen voorstellen wat het handjeklap tussen de wereldleiders Churchill, Stalin en Roosevelt voor het moraal van de Poolse soldaten moet hebben betekend. Toch vochten ze door, en tegen de achtergrond van de feiten die ik net schetste, verdienen zij daarvoor het hoogste respect.

Hun verhaal moet blijvend worden verteld en herinnerd. Vrijheid is niet vanzelfsprekend. Daarom vind ik het ook zo waardevol dat leerlingen van obs Meester Vegter bij deze herdenking aanwezig zijn geweest. Het is aan toekomstige generaties om duidelijk te maken dat een oorlog voor geen enkel conflict een oplossing is.

*De Poolse troepen vochten
niet eens voor hun eigen vrijheid,
maar voor de onze.*

En dat blijft een indrukwekkend gegeven. Hoe moet dat destijds voor hen zijn geweest? Een vraag die zich ook aandient wie een andere gebeurtenis in die periode in beschouwing neemt.

Tijdens hun operaties in de omgeving van Emmen, kregen de Polen informatie over een concentratiekamp vlak over de grens. In dat kamp, kamp Oberlangen, werden meer dan 1.500 Poolse vrouwen gevangen gehouden. Zij waren na de opstand van Warschau door de Duitsers opgepakt en getransporteerd naar deze gevangenis.

In zijn boek beschrijft De Jong hoe de Poolse soldaten na een zware tocht door moerassig gebied het kamp bereikten en hun landgenotes bevrijdden. Het leidde zelfs op kleine schaal tot een weerzien van familieleden die elkaar al sinds de Duitse en Russische inval niet meer hadden gezien.

*De blijvende noodzaak om
democratische waarden te verdedigen en in verzet te
komen tegen regeringen en dictators
die deze waarden ondermijnen.*

Vorig jaar bij herdenkingen van de Tweede Wereldoorlog stelde ik vast dat er nog steeds nieuwe hoofdstukken aan deze donkere periode in de geschiedenis worden toegevoegd. Er komen nieuwe feiten boven tafel en achtergronden komen in een ander perspectief te staan.

Wat blijft is de aard van de verschrikkingen en de oorlogsmisdaden die op Europees grondgebied door de Duitsers, maar ook door Stalin-Rusland zijn begaan.

Hoewel het 80 jaar is geleden dat deze gebeurtenissen hebben plaatsgevonden, zijn ze nog steeds een open zenuw in de betrekkingen tussen de Polen en de Russen. Recent las ik nog uitgebreid over de versterking en uitbreiding van het Poolse leger uit angst dat Poetin na Oekraïne ook Polen binnenvalt. Het is een diepgewortelde angst voor de buurman die zich in de oorlogsjaren aan bruut geweld en talloze bewezen misdaden tegen de menselijkheid schuldig maakte.

Dat de Russische leider in een tv-interview beloofde de grenzen tussen beide landen te respecteren, maakte geen enkele indruk. Dictators, zo heeft de geschiedenis Polen geleerd, kunnen zelden of nooit op hun woorden worden geloofd.

Poolse tank bij het voormalig Hotel Postma in de Stationsstraat in Emmen, 11 april 1945. (Posk, Londen)

Tegelijkertijd is het droefstemmend dat we wereldwijd niet in staat zijn om lessen uit het verleden te trekken. Of het nu om Oekraïne of Gaza gaat, miljoenen mensen zijn en blijven op de vlucht voor geweld. Huis en haard zijn kapotgeschoten en bestaan niet meer.

Wij leven ondertussen in vrijheid, maar ook in een tijdsgewricht waarin extreem rechtse groeperingen weer reppen over deportaties van bevolkingsgroepen en antisemitisme volop aan de orde is. Zelfs de holocaust wordt ter discussie gesteld en soms hardop in twijfel getrokken. Het geeft akelig aan hoe beperkt kennelijk ons lerend vermogen is. Het onderstreept de bittere noodzaak om onze democratische normen en waarden blijvend te verdedigen en vooral ook te koesteren.

Stanislaw Nowak en de 59 andere Poolse soldaten brachten in Noord-Nederland het hoogst denkbare offer voor onze vrijheid. Wij gedenken en herdenken hen als een eerbetoon aan dappere militairen. Tegelijkertijd is het onze opdracht om de vrijheid te verdedigen tegen hen die onze democratie en de rechtsstaat willen ondermijnen. Dat verplicht ons ook de rol van de Poolse troepen in de Tweede Wereldoorlog blijvend onder de aandacht te brengen en daarover te vertellen. Of zoals het gedicht 'Vrede' van Leo Vroman (1915-2014) eindigt:

*Kom vanavond met verhalen
hoe de oorlog is verdwenen,
en herhaal ze honderd malen:
alle malen zal ik wenen.*

*P*astoor Malys:

“Helse tochten van Poolse soldaten moeten verteld worden”

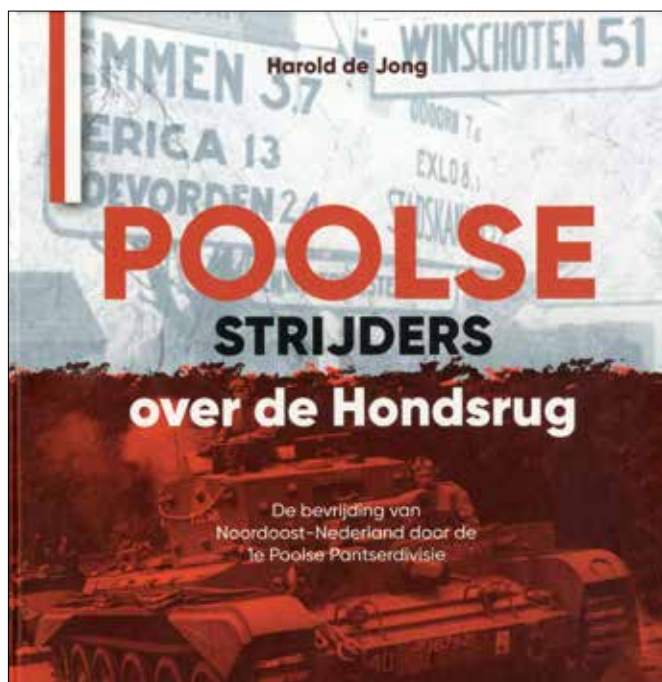
Harold de Jong uit Assen was kolonel en stafofficier in Den Haag en houdt ook dit jaar rond Bevrijdingsdag vele lezingen over zijn vorig jaar verschenen boek *Poolse strijders over de Hondsrug*. Daarin heeft hij zestig Polen en vijf Belgen van de 1^e Poolse Pantserdivisie die tijdens de bevrijding van Noordoost-Nederland zijn gesneuveld een gezicht gegeven. Dat Nederland is bevrijd door de Amerikanen en de Canadezen weet iedereen, maar welk aandeel de Poolse strijders hebben geleverd om Nederland te bevrijden, is minder bekend. Daarom heeft Harold de Jong vorig jaar al met zijn boek aan de weg getimmerd. Hij heeft zwart-wit fotootjes van de gesneuvelde helden in zijn boek afgedrukt en hen zo letterlijk een gezicht gegeven en uit de anonimiteit gehaald. Er zijn nog enkele onbekende gesneuvelde soldaten naar wie De Jong nog onderzoek wil doen om ook hen bekendheid te geven.

Bij de uitgever wordt onderzocht of het boek in het Pools kan worden uitgegeven. “Zover is het helaas nog niet,” zegt auteur De Jong. Of het ervan komt, is nog afwachten. Bij de lezing in april dit jaar in Facet, voorheen de bibliotheek, in Emmen was ook de Poolse pastoor Bartlomies Malys (1964) uit Klazienaveen aanwezig. Hij hield een lang indrukwekkend

verhaal over de Poolse soldaten die voordat ze überhaupt in Nederland waren aangekomen een helse tocht hebben moeten ondernemen. Hij hield een hartgrondig pleidooi om een paar alinea’s over die tocht naar Nederland in het boek bij de vertaling in het Pools mee te nemen.

“De Polen hebben in eigen land tegen de Duitsers én tegen de Russen van Stalin gevochten en vluchtten vervolgens nadat hun land was bezet via vele Europese landen, welke in hevige strijd waren verwickeld, naar Engeland. Over die tocht die enkele jaren in beslag heeft genomen en waarbij duizenden soldaten sneuvelden wil Bartlomies Malys een extra inleidend woord toevoegen in het boek van De Jong. “Dat zou voor de Polen die het boek straks in hun eigen taal in handen krijgen niet meer dan een terechte aanvulling zijn.” De Jong heeft toegezegd dat idee mee te nemen in de besprekingen over de vertaling met de uitgever. “De suggestie een korte notitie te wijden aan de strijd van de Polen om de Duitsers te ontvluchten vind ik mooi. Dat zal dan op de omslag moeten komen als toevoeging. Je ziet het wel vaker bij boeken dat een derde persoon een inleiding schrijft.”

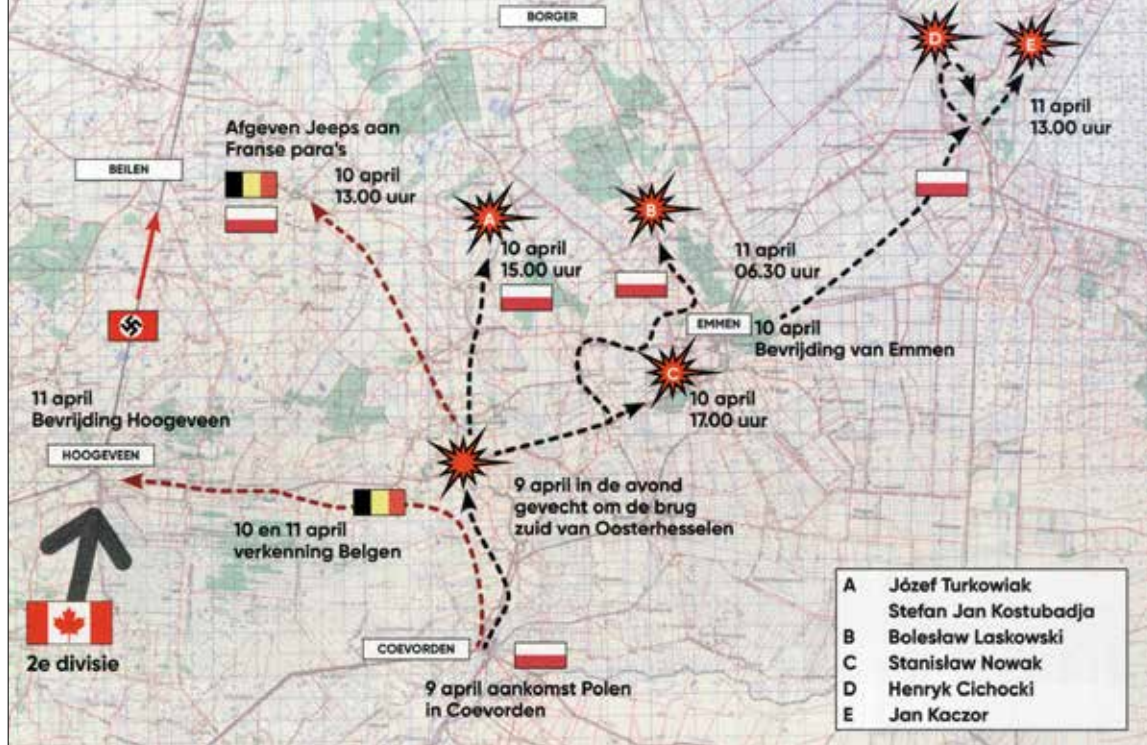
Bartlomies Malys werkte eerder in het bisdom Breda, waar nu vergeleken met de andere bisdommen in Nederland verreweg de meeste praktiserende katholieke Polen wonen. Sinds anderhalf jaar is hij in het bisdom Groningen-Leeuwarden werk-

Voorzijde van het boek van Harold de Jong (2023)

Geschiedenis is deel van je vorming

Opmars van 10 en 11 april 1945 in Drenthe. Op deze dagen sneuvelden zes Poolse militairen. (H. de Jong, Poolse strijders over de Hondsrug, Assen 2023, 67)

zaam voor de daar wonende Polen. Hij wordt uitgezonden door de zogenaamde Poolse quasi-parochie die is gevormd speciaal voor de in het buitenland wonende katholieke Polen. In totaal wonen er in het noorden zo'n 6.800 Polen, waarvan er ruim vierhonderd naar de Poolse kerkdiensten gaan. "De secularisatie heeft net als bij de Nederlandse katholieken ook in Polen plaatsgevonden," zegt Bartłomiej Malys. Hij woont in de pastorie van de kerk in Klazienaveen aan de Stellingstraat ZZ. Op zondagen leidt hij namens zijn congregatie, een parochie zonder specifiek eigen gebied, eucharistievieringen in Erica, Groningen, Ens en Hogeveen. Hij rijdt daarvoor op die dag 300 kilometer om de Poolse missen te leiden in de door hem gehuurde kerken.

Malys houdt van geschiedenis. "Het verleden is een deel van je vorming," zegt hij. Daarom heeft hij zich ook verdiept in de oorlog van zijn eigen land, in het land waar zijn grootvader officier was. Aan de muur van de pastorie waar hij tijdelijk woont hangen enkele platen van christelijke taferelen maar ook een schilderij van de Poolse kunstenaar Jan Sikora. Daarop zijn soldaten geschilderd tijdens de slag om Monte Cassino in Italië, waarbij zware verliezen zijn geleden.

Een vrouw tijdens de lezing van De Jong in Emmen zei: "Ik heb nooit begrepen waarom Polen zowel tegen de Nazi's als tegen de communisten moesten vechten." Veel mensen die toch goed op de hoogte zijn van de historische gebeurtenissen gedurende de 2e WO in Europa zijn niet bekend met de geschiedenis van Polen, het land dat een grote rol heeft gespeeld bij de bevrijding van Noord-Nederland.

In veel dorpen en steden in het Noorden zijn straatnamen genoemd naar een Poolse bevrijder, zoals in Odoorn de Laskowskistraat. De Jong in zijn boek:

"Die Poolse opperwachtmeester rijdt op 11 april 1945 in zijn tank van Klijndijk naar Odoorn. Hij leunt uit de geschutskoepel en laat zijn pantservoertuig net voor Odoorn stoppen om de omgeving te verkennen. Hij vermoedt dat er een Duitse stelling in de buurt is, maar dan wordt hij door een kogel in zijn hoofd geraakt. Hij sterft en werd slechts 30 jaar."

Laskowski staat op een van de zestig zwart-witfoto's in het boek van De Jong. Niet veel mensen die al generaties lang in Odoorn wonen, staan nog stil bij het straatnaambord voor hem, omdat ze de geschiedenis wel kennen uit verhalen van hun ouders of grootouders, maar hoeveel anderen kennen die geschiedenis wel?

Hoeveel mensen kunnen nog uitleggen waarom de Poolse soldaten naar Siberië zijn gestuurd en vermoord en tegelijk ook door de nazi's werden aangevallen. Malys' grootvader was een hoge officier en werd gevangengenomen door de Duitsers in een kamp waar meer privileges waren dan in de kampen van Siberië, waar de gevangenen eigenlijk meteen werden vermoord. Door die geschiedenis is Malys zich ook gaan verdiepen in de strijd die zijn landgenoten hebben moeten voeren om Nederland te bevrijden, terwijl hun eigen land was verloren. Malys: "Ze hebben meerdere keren moeten vechten tegen de Duitsers. Ze vluchtten na de nederlaag van Polen in 1939 naar Frankrijk waar ze nog een keer tegen de Duitsers moesten vechten voordat ze naar Groot-Brittannië konden komen. Pas in 1942 werd daar de 1^e Poolse Pantserdivisie opgericht die eerst de opdracht kreeg het zuiden van Nederland te bevrijden en amper bekomen van die strijd naar Noord-Nederland moest om opnieuw het gevecht tegen de Duitsers aan te gaan."

Om op de opmerking van de vrouw over de Poolse

*Vanaf links: Harold de Jong (rechts) wordt door Aaldert Oosterhuis van RTV Drenthe geïnterviewd.
In het midden: Harold de Jong aan het signeren.
Rechts: pastoor Bartlomies Malys.
(Foto's uit 2024 van Marscha van Noesel)*

geschiedenis terug te komen: "Op de conferentie van Jalta is door geallieerde leiders onder wie Stalin besloten dat zowel de oostgrens als de westgrens van Polen naar het westen opgeschoven. Polen kreeg er uitgestrekte gebieden bij van het overwonnen Duitsland, maar verloor anderzijds veel oostelijke gebieden aan de Sovjet-Unie. Polen werd vanaf 1944 (tot augustus 1989) een satellietstaat van de Sovjet-Unie en kreeg in 1952 de naam Volksrepubliek Polen. De vooroorlogse Poolse regering was al in 1939 na de bezetting van het land door Duitsland en de Sovjet-Unie in ballingschap in Engeland en keerde niet terug naar Polen, evenmin als een groot aantal soldaten dat in West-Europa had gevochten," vult Malys aan.

Het gaat Bartlomies Malys om de verhalen over de jaren tussen de vlucht uit Polen 1939 en de aankomst in Groot-Brittannië in 1942. Malys: "De soldaten hebben zware tochten moeten ondernemen, door Italië, Hongarije, Spanje, Portugal en door de Balkan. De Hongaren hielpen de Poolse strijders om verder op te kunnen trekken tegen Duitsers. Er is veel gevochten, er zijn vele Poolse militairen gesneuveld voordat Engeland werd bereikt. Ze werden daar echter meteen ingezet voor de bevrijding van Nederland terwijl ze zelf uit een verslagen Polen kwamen. Ik zou de verhalen over de strijd van de Poolse militairen graag in het boek van De Jong, natuurlijk beknopt, willen lezen. Vooral voor de jonge generaties, want het zijn hun voorouders die aan die bevrijding hebben bijgedragen. Hoe zijn de soldaten in Nederland gekomen, hoe hebben ze overleefd, wat hebben ze meegemaakt, hoe was het om de wapens iedere keer opnieuw tegen de Duitsers op te pakken?"

De Jong zegt dat over die tocht van de Polen naar

Engeland al veel boeken zijn verschenen, zoals dat van F. Huiskamp uit 2015: *Zonder vrees en zonder verwijt: Poolse militairen in West-Europa tijdens de Tweede Wereldoorlog*.

Kolonel De Jong is in Den Haag vooral belast met het coördineren van projecten in het hoofdkwartier. Hij zal binnenkort na 44 jaar beroepsmilitair te zijn geweest van zijn werkgever afscheid nemen. Na zijn pensioen gaat hij verder met onderzoek en wil hij schrijven over zijn ervaringen in het leger. Hij diende onder meer in Bosnië en Afghanistan. Hij is overtuigd van: 'Si vis pacem para bellum' oftewel:

Als je vrede wilt, dan moet je je voorbereiden op oorlog, zoals pastoor Malys met zijn overtuiging predikt: "Alles wat goed is, moet bewaard blijven."

*Harold de Jong tijdens een lezing in Emmen in 2024 over de bevrijding door de Poolse helden. Zijn missie: haal de Poolse militairen uit de vergetelheid en vertel de verhalen van (groot)ouders over de oorlog zoveel mogelijk aan de jeugd.
(Foto Marscha van Noesel)*

Yad Vashem-onderscheiding

voor Jan Hendriks uit Emmer-Compascuum

Maandag 11 maart 2024. Een heel bijzondere dag voor Mieke Vloedmans, burgemeester Eric van Oosterhout van Emmen, Peter Kraan (voorzitter HVZOD), Rinus van Venrooij, Henk van der Veen, Johan Withaar en enige andere genodigden.¹ Het was de dag na de felle protesten tegen Yitzhak Herzog, president van Israël, tijdens de opening van het Nationaal Holocaust museum in Amsterdam. De beelden waren 'wereldnieuws'.

Maandag 11 maart 2024 werden de hiervoor genoemde personen verwacht bij de zwaar beveiligde Portugese Synagoge in Den Haag. Aan weerszijden van de toegangsdeur waren politieposten, hingen ontelbare camera's en stonden beveiligers met automatische geweren. Alles wat met joden en Israël te maken had, werd zwaar bewaakt.

Op deze dag vond in Den Haag de uitreiking plaats van de versierselen die horen bij de Yad Vashem-erkenning 'Rechtvaardige onder de Volkeren'.² De rechtvaardige was de in Emmer-Compascuum geboren en getogen Jan Hendriks (1905-1944). Samen met zijn vrouw stelde hij tijdens WOII zijn huis beschikbaar voor gevluchte joden. Verder overviel hij een distributiekantoor en raakte betrokken bij de Zefat-groep in Valthe.³

De Zefat-groep voorzag een groep van zestien joden, van wie dertien uit Emmen en drie van buiten de gemeente, van de noodzakelijke levensbehoeften en waarschuwde hen als er gevaar dreigde. De zestien zaten ondergedoken in het Valtherbos en werden bekend als 'De Opgejaagden'. Dankzij de Zefat-groep overleefden alle zestien de Tweede Wereldoorlog ondanks het risico dat zij ontdekt konden worden en ondanks verraad. Verraad kostte Bertus Zefat uit Valthe wel het leven. Zefat werd achter zijn huis vermoord door de Duitse Helmuth Schäper, lid van de Sicherheitsdienst en werkzaam op het Scholtenhuis in Groningen. Op de dag van deze moord werd ook zijn maat Jan Hendriks opgepakt, ernstig mishandeld en naar het Scholtenhuis in Groningen overgebracht. Eén van de onderduikers schreef in zijn herinneringen: 'Niemand weet wat Jan Hendriks is overkomen.' In tegenstelling tot Zefat bleef Hendriks bijna tachtig jaar anoniem.

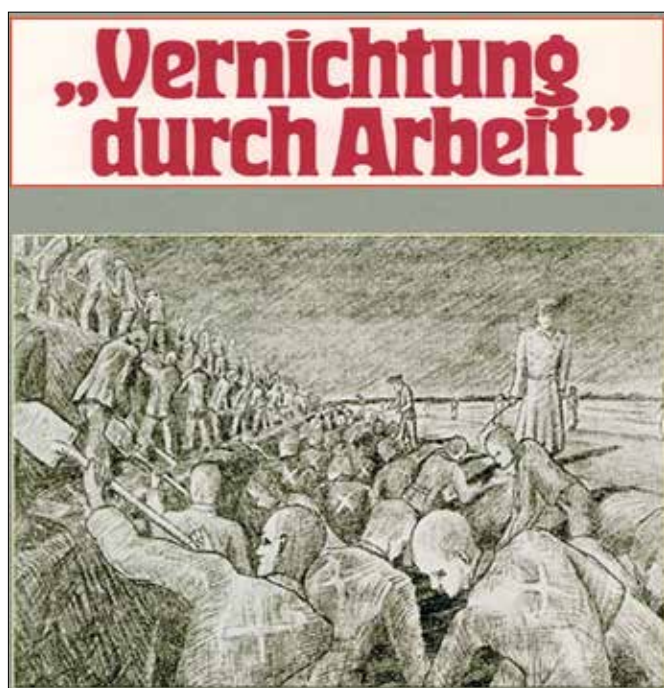
Tijdens mijn onderzoek voor het boek *De Opgejaagden* (Assen, 2023) kwam ik erachter dat Jan Hendriks een treinreis naar de dood had gemaakt. Vanuit het Scholtenhuis in Groningen via Kamp Amersfoort en het concentratiekamp Neuengamme bij Hamburg kwam hij uiteindelijk terecht

Jan Hendriks (1905-1944).

in het subkamp Husum-Schwesing. Sterker nog, hij kwam terecht in 'De hel van Husum'. Hoe extreem wreed de leiding in dit kamp was, is bijna niet te bevatten. Aan de hand van Frans- en Deenstalige getuigenverklaringen heb ik daarover tientallen bladzijden in mijn boek opgenomen. Husum-Schwesing was een kamp met als doel de gevangenen zo lang mogelijk keihard te laten werken, met een minimale hoeveelheid uiterst slecht voedsel.

Citaat uit het boek *De Opgejaagden* (2023) over het kamp: 'Wat een trieste aanblik. Honderden mannen, voorovergebogen over hun werktuig. Ze durven hun hoofd niet op te heffen totdat ze zeker zijn niet door een SS'er of een kapo te worden gezien.⁴ Voorovergebogen, continue dreiging, altijd binnen het bereik van een onverdiend pak slaag. Een schreeuw van pijn, een kameraad vlakbij wordt geslagen. Het is niet te vermijden, op sommige dagen is het absoluut onmogelijk. Verspreid over de werkplek liggen lichamen, sommigen kronkelen van pijn, sommigen zijn dood. Verpletterende herinneringen... Het werk zelf is vermoeiend, de moorddadige kapos maken het ondraaglijk. Er zijn dagen waarop hun woede en waanzin alle grenzen overschrijdt. De klappen vallen met zo'n kracht dat er bloedbaden ontstaan.

Gevangenen storten in. Pijnkreten, protesten, gehijg en gekreun! Het aantal gewonden stijgt, mensen sterven... Het is onbezonnen om zich voor te stellen veilig te zijn, zelfs na een uur en nog een uur... terreur... terreur.'

Jan Hendriks stierf twee maanden na aankomst in het kamp eenzelfde tragische dood. Op de Duitse papieren stonden meerdere valse en foutieve verklaringen, maar de waarheid is door mijn onderzoek achterhaald.

Jan Hendriks werd begraven op het *Ehrenfeld für KZ-Opfer* op de Ostfriedhof in Husum. Een Ehrenfeld waar de namen van de slachtoffers niet worden vermeld. Een Ehrenfeld waar de doden in stapels van drie en in lange stroken zijn begraven. De stroken zijn niet herkenbaar. Op het terrein staan op willekeurige plekken kruizen.

Na de oorlog ontving de hele Zefat-groep de hoge en eervolle Yad-Vashem onderscheiding '*Rechtvaardige onder de Volkeren*'. Ook de vrouw van Jan Hendriks ontving deze onderscheiding. Jan Hendriks zelf lag intussen naamloos, roemloos, eerloos in een graf in Duitsland. En dat, terwijl hij niet alleen zijn leven had gewaagd, maar zijn leven zelfs had gegeven om de joden, die hem vertrouwden, te kunnen redden. Hendriks heeft tegenover zijn beulen nooit ook maar één woord losgelaten. Eén van *De Opgejaagden* (2023) schreef later over Hendriks en Zefat: 'Wij leven omdat zij zwegen.'

Het is niet duidelijk waarom Hendriks niet gelijk met de anderen is geëerd. Mijn boek zou echter niet compleet zijn zonder de eer die hem

toekwam. Bijna vier jaar duurde het voordat de verlossende woorden tot mij kwamen. 'We are pleased to announce that the Commission for the Designation of the Righteous has decided to award the title of 'Righteous among the Nations' to Jan Hendriks for help rendered to Jewish persons during the period of the Holocaust at the risk of his life.'

En toen brak de oorlog uit tussen Hamas en Israël. Alle budgetten voor officiële ceremonies werden ingetrokken. Oorlog kost geld. Na maanden in het ongewisse, kwam er toch nog bericht van de Israëlische ambassade in Den Haag. Er was een uitzondering gemaakt voor de ceremonie van Jan Hendriks. Twee hoge Israëliërs wilden graag een keer zo'n ceremonie bijwonen. Er was opeens budget. Op maandag 11 maart 2024 ontving Mieke Vloedmans, de kleindochter van Jan Hendriks, de versierselen die horen bij de Yad Vashem-onderscheiding. Jan Hendriks is niet langer anoniem.

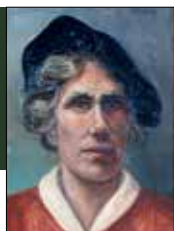
*Maandag
11 maart 2024,
Den Haag:
Johan Withaar en
Mieke Vloedmans
met Yad Vashem-
onderscheiding
voor Jan Hendriks
(1905-1944)
uit Emmer-
Compascuum.*

*Foto's:
Johan Withaar.*

Noten

- 1 Mieke Vloedmans is de kleindochter van Jan Hendriks.
Rinus van Venrooij is de voormalig voorzitter van Plaatselijk Belang Valthe.
Henk van der Veen is lid van het 4-5 mei comité Valthe Klijndijk en rondleider bij de onderduikersholten.
Johan Withaar is lid van de HVZOD en auteur van het boek *De Opgejaagden, Wij leven omdat zij zwegen*, Assen 2023 en aanvrager van de Yad Vashem-onderscheiding voor Jan Hendriks.
- 2 Yad Vashem of Jad Wasjem is de officiële staatsinstelling van Israël voor het herdenken van de joodse slachtoffers van de Holocaust en de redders van joden. De instelling is gevestigd in Jeruzalem. Yad Vashem betekent gedenkteken (lett.: hand) en naam en is ontleend aan Jesaja 56:5 in de Bijbel.
- 3 Een verzetsgroep waarvan alle namen en foto's zijn opgenomen in het boek *De Opgejaagden*. Zie noot 1.
- 4 Kameradschaftpolizei. Medegevangenen en vaak veroordeelde criminelen, die gewelddadig toezicht hielden en daarvoor de uiterst gevreesde beulen van het kamp waren.

Jo Weijers

door de redactie

Jo Weijers, Zelfportret, olieverf op doek, Collectie Stedelijk Museum Kampen.

In de *Kroniek* van december 2023 en van maart 2024 zijn artikelen over Jo Weijers en haar schilderijen gepubliceerd. Dat leidde er toe dat Marscha van Noesel voor het *Dagblad van het Noorden* (14 maart 2024) ook een interview met Gerben Dijkstra had over de zoektocht naar schilderijen van Jo Weijers. Er zijn inmiddels zijn 30 schilderijen van Jo Weijers gevonden. De zoektocht gaat verder. Bijvoorbeeld naar het schilderij van een bloeiende appelboom in de tuin van een woning op het Noordeind.

De komende maanden zal verder worden gezocht naar haar schilderijen en zal onderzoek worden gedaan in haar persoonlijk archief dat bij Atria, een kennisinstituut te Amsterdam, wordt bewaard.

Inmiddels zijn er ook contacten met de afdeling Emmen van de 'Soroptimist Internationaal', waarvan Jo Weijers lid was. Deze afdeling organiseert op 18 september 2024 in Emmen een bijeenkomst over Jo Weijers en haar schilderijen, waar onder andere Gerben Dijkstra en Marscha van Noesel over hun zoektocht naar de schilderijen van Jo Weijers zullen vertellen. Deze avond in Hotel Restaurant ten Cate begint om 20.00 uur. Er is een beperkt aantal plaatsen beschikbaar voor niet-leden van deze soroptimistenafdeling. U kunt informatie en/of opgeven via: marchienbrons@gmail.com.

Heeft u informatie over Jo Weijers neem dan contact op met Gerben Dijkstra: gjd50@ziggo.nl/06-50805953.

100 Jaar geleden

Berichten uit de *Emmer Courant* van het tweede kwartaal van 1924. Nu, in 2024, bezochten koning Willem-Alexander en koningin Maxima op koningsdag Emmen. Geheel toevallig, maar precies 100 jaar geleden, op 6 juni 1924, bezocht de toenmalige koningin Wilhelmina met echtgenoot prins Hendrik Emmen, als onderdeel van een tweedaags bezoek aan Drenthe. De *Emmer Courant* besteedde er dagen van te voren al veel aandacht aan en van het bezoek zelf kwam een uitgebreid verslag in de krant te staan. In deze rubriek wordt het bezoek verkort weergegeven. De krant had dit kwartaal nog iets nieuws. Voor het eerst werd er een echte foto geplaatst.

4 april 1924

EMMEN. Het gemeentebestuur overweegt ernstig de aanschaffing van een nieuwe brandspuit voor het dorp. Het water moet hier diep worden weggehaald en de bestaande spuit is daarvoor niet altijd geschikt. In verband met een en ander bood de N.V. Ter Borg en Mensinga's machinefabriek te Appingedam (vertegenwoordiger de firma J. Thedinga en Co. alhier) aan, een demonstratie te houden met haar 'Ford' automobiel-brandspuit. Dinsdagmiddag had, in tegenwoordigheid van B. en W., de demonstratie op verschillende punten in het dorp plaats. In de eerste plaats werd het marktplein en wat zich daarop waagde bespoten met een waterstraal van ongeveer 40 meter lengte. Daarna kreeg de hervormde kerk een beurt. Een aantal slangen ter gezamenlijke lengte van 135 meter werd aan elkaar gekoppeld, de straalspijp werd op het torenhaantje gericht, de motor aangezet en knetterend spoot de straal omhoog, het torendak met een overvloedige hoeveelheid water besproeiend. Ook op andere plaatsen waar proefnemingen werden genomen (Weerdingerweg en Wilhelminalaan) slaagden deze uitmuntend.

17 april 1924

GEMEENTE EMMEN. Jl. maandag is de werkverschaffing in deze gemeente weer gedeeltelijk opengesteld. Een 40- à 50-tal personen zijn tewerk

gesteld aan de straatweg Weerdinger - Barger-Oosterveld en aan de weg naar de Sterrenkamp te Emmen. Thans kunnen in de Duitse venen weer een paar honderd Hollandse arbeidskrachten worden geplaatst, doch, naar men ons meedeelt, is de animo onder de arbeiders daarvoor niet bijster groot. In verband daarmee wordt daarom ook geen verdere uitbreiding aan de werkverschaffing gegeven. ZWARTEMEER. Toen indertijd onze straatweg tot de Duitse grens gelegd werd, heeft onze Runderbrug de voltooiing ervan niet mogen beleven: meedogenloos maakte de hand des slopers een einde aan het vervallen en krakend bestaan. Nu de nieuwe straatweg langs de wijk tegenover het café Santing kort geleden in gebruik genomen is, en door zijn kortere verbinding door velen verkozen wordt, zal over weinig tijd weer een brug verdwijnen, nl. die over het hoofdkanaal bij het woonhuis van de manufacturier Hm. Santing. Ook deze brug lijdt aan verval van krachten. Een nieuwe mooie brug zal over het hoofdkanaal gelegd worden, dezer dagen is men aan het werk begonnen, bij de Gereformeerde kerk, ongeveer in het verlengde van de nieuwe straatweg. Wanneer zou er bij deze brug een halte of een eindpunt komen van een tram- of autobusdienst Zwartemeer - Barger-Compascuum - Emmer-Compascuum - Roswinkel - Ter Apel?

Zwartemeer. Deze brug bij de School met de Bijbel (Verl. Van Echtenskanaal NZ) werd afgebroken en in oostelijke richting verplaatst bij de gereformeerde kerk tegenover de weg naar Barger-Compascuum (Zuidervaart OZ). (Collectie Jan Wanders)

EMMEN. De zaak van Van Peer, in meubelen en galanterieën, heeft in een tijdvak van slechts 14 jaren een vlucht genomen, welke haar naam tot de welbekende klank heeft gemaakt, die zij thans bezit, niet alleen bij de inwoners van Emmen, maar ook ver daarbuiten. Voor 1910 was de zaak op bescheiden voet te Schoonoord gevestigd, doch men verhuisde naar Emmen en de 24ste maart van dat jaar werd in het perceel, waarin thans de boekhandel en drukkerij van de heer Tonkens is gevestigd, een zaak in galanterieën enz. geopend. Reeds spoedig evenwel bleek de beschikbare ruimte niet aan de eisen te voldoen en ging men in 1916 over tot de bouw van het tegenwoordige perceel, hetwelk de 31ste maart 1917 in gebruik werd genomen. Dit mooie gebouw aan de Stationsstraat, dat een aanwinst voor het dorpsbeeld is, is aan allen welbekend. De zaak zou echter een nog grotere vlucht nemen. Het nijpend gebrek aan ruimte deed zich opnieuw voelen. Het ontbrak voornamelijk aan voldoende opslagruimte. Wel werd hierin enigszins voorzien door de oude niet meer in gebruik zijnde gereformeerde kerk, maar bepaald voldoen deed dit niet. En zo werd het

vorig jaar overgegaan tot het bouwen van een geheel nieuw paviljoen, dat thans op enig bijwerk na, gereed gekomen is en ten dele in gebruik genomen. Dit nieuwe gebouw, vlak tegenover het winkelpand in de Derkssteeg (Derksstraat) staande, is verzeen onder architectuur van de broer van de eigenaar, de heer J. S. van Peer te Schoonoord. Het fraaie bouwwerk met zijn in moderne stijl uitgevoerde gevel, heeft met de kelderruimte vier verdiepingen, welke een totale oppervlakte van 1.200 vierkante meters hebben. We hebben de vriendelijke uitnodiging tot een bezoek aangenomen en onder de vriendelijke leiding van de heer Van Peer het een en ander bewonderd. Op de verdieping gelijkvloers bevinden zich de voor de bezoekers voornaamste aantrekkelijkheden: de toonkamers. Hier is men in het paradijs voor de mensen met trouwplannen. Een reusachtige sortering ameublementen in diverse stijlen, te veel om op te noemen. Natuurlijk troffen we eveneens verscheidene slaapkamerameublementen aan, terwijl het in de bedoeling ligt nog enige herenkamers samen te stellen. Wij hebben ook nog op de andere verdiepingen van het gebouw

De grote winkel van Jan van Peer, geopend in 1916. Van Peer is begonnen in Emmen in 1910 in de zaak op de foto in het pand met de witte balk. Het toonkamergebouw kwam er in 1924 bij in de Derksstraat. (Collectie Roelof Boelens)

een kijkje kunnen nemen, welke hoofdzakelijk voor magazijn bestemd zijn, doch waarvan enige gedeelten eveneens als toonkamers zullen worden ingericht. Terzijde van het gebouw bevinden zich de garage en werkplaats. "We zijn van plan over enige tijd een vrachtauto aan te schaffen," zei de heer Van Peer ons, "dan kunnen we het bestelde onze klanten onmiddellijk thuis bezorgen."

27 mei 1924

EMMEN. Bij het grondwerk voor de te bouwen nieuwe pastorie der Ned. Herv. Kerk is een gedeelte van de oude weg van Emmen naar Erm blootgelegd. We wendden ons om inlichtingen tot ds. De Groot, die ons o.m. meedeelde, dat tot 1851 deze weg door de bewoners werd gebruikt. Ds. Hugenholtz, die in dat jaar de pastorie bewoonde, vond de passage langs zijn woning echter hinderlijk en plaatste op de weg een hek, waardoor het verkeer gestremd werd. Het gevolg daarvan was, dat verscheidenen weigerden langer pachtgeld aan de pastorie te betalen. Deze stremming was echter niet noodzakelijk geweest, want toen enige jaren later het Oranjekanaal was gegraven had het verkeer over Noordbarge plaats. De weg ligt ongeveer een halve meter onder de begane grond.

30 mei 1924

ORANJEDORP. Dezer dagen overleed alhier de heer Cornelis Gooitzen Homans, een der oudste inwoners van deze plaats. Hij was zeker een der meest bekende en sympathieke persoonlijkheden van Oranjedorp, die meer dan een halve eeuw zijn beste krachten gewijd heeft aan de opkomst, ontwikkeling en bloei dezer kolonie. Als jeugdig werkmans kwam hij uit Friesland arbeid zoeken bij de graaf-

werken van het Oranjekanaal en nadat de opzichter van die werken wegens wangedrag was ontslagen, werd Homans door de toenmalige hoofdopzichter der Drentsche Veen- en Middenkanaal Maatschappij, de heer Lokker, vanuit de turfput gehaald en werd hem, in vervenersterm gesproken, de stok aangeboden, die door de eenvoudige jongeman, slechts op aandringen van de heer Lokker, aarzelend werd aanvaard... Met de meeste nauwgezetheid heeft hij een reeks van jaren de maatschappij gediend, tot aan de voltooiing van het kanaal met de oplevering van de Oranjesluis, waar Homans als sluiswachter werd aangesteld, waarna hij voor eigen rekening is gaan vervenen.

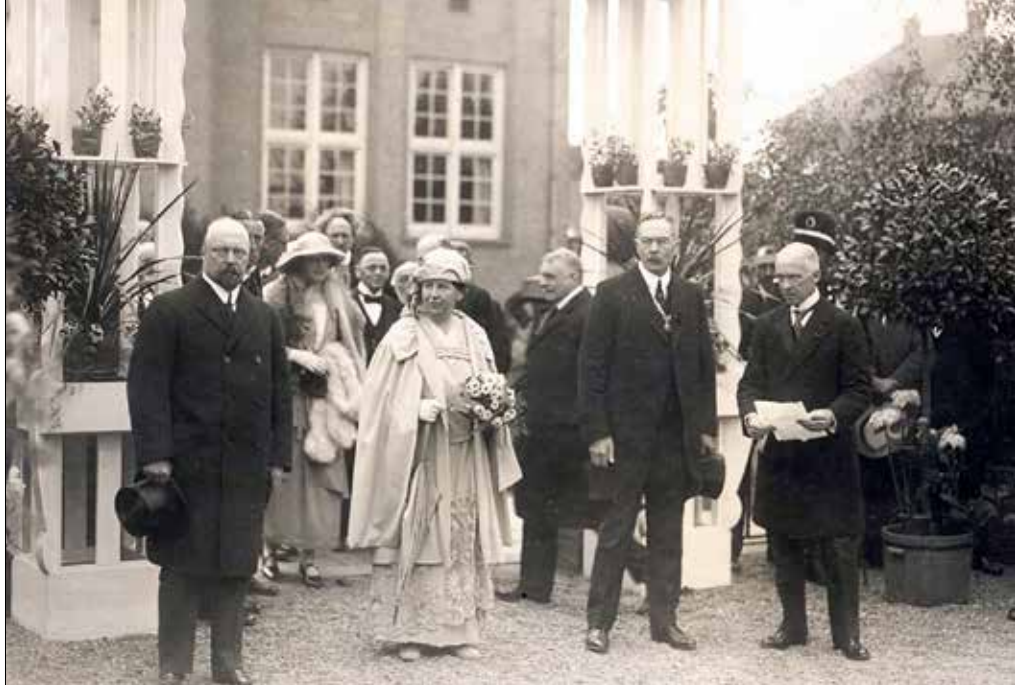
20 en 23 mei, 3, 6 en 11 juni 1924

EMMEN. Toen bekend was dat koningin Wilhelmina en prins Hendrik gedurende twee dagen een bezoek aan Drenthe zouden brengen, had het vroegere comité tot het aanbieden van een huldeblijk een verzoek aan haar ingediend om ook Emmen aan te doen. Dat werd ingewilligd. De eerste dag zou de koningin in Assen doorbrengen en de tweede dag zou gewijd zijn aan het bezoeken van resp. Emmen, Coevorden en Hogeveen na een rit per auto door het oosten van de provincie. Een paar weken tevoren werd er al druk vergaderd. Op 21 mei vergaderde een voorlopig comité van zeventien personen o.l.v. S. Postma, allen vertegenwoordigers van verschillende instanties en verenigingen. Hij deelde o.a. mee dat het de uitdrukkelijke wens van de koningin was dat er geen kosten gemaakt zouden worden. Toch wilde men op bescheiden voet iets doen. Er werden veel mensen op bezoek verwacht en die moesten dan wel iets aangeboden krijgen. Het was wenselijk dat het dorp versierd werd en dat er enkele erebogen opgericht zouden worden. Met medewerking van de landbouwvereniging en de ambachtsschool zou dat weinig kosten. Verder etalage- en gevelversieringen en veel vlaggen. Het lag in de bedoeling dat de schoolkinderen van de hoogste klassen uit de hele gemeente op die dag naar Emmen zouden komen en dat zij de koningin zouden toezingen. Voorgesteld werd dat 's middags en 's avonds 'Euterpe' een concert zou geven met medewerking van het dameskoor 'Excelsior'. Het bestaande comité werd belast met de organisatie en bestond uit: de heren S. Postma, H.A. Prins, H. Jeltens, mevr. Jeltens-Hulsebos, mevr. Van Huët-Doornbosch, mevr. I. Kootstra-Sijtsema en de heer Joh. Jonker. Er kwam verder een ere-comité bestaande uit B. en W. en de heren J. Hadders Rzn. en dr. W. W. van Haersma Buma. Eind mei stond het programma al aardig vast. De dag zelf: Emmen was versierd met drie erebo-

*De oude pastorie van de Ned. Herv. Kerk, afgebroken in 1924.
(Collectie Piet Naber)*

gen: één in het Noordeind, want de gasten zouden aankomen via de Odoornerstraat, een voor de ingang van de Rijkslandbouwwinterschool en een voor de ingang van de Willingekampen, waar de schoolkinderen zich zouden verzamelen. Er werd druk gevlagd en veel winkels waren versierd. Gedurende de morgen werd het in het dorp steeds drukker met bezoekers, vooral in de omgeving van de Rijkslandbouwwinterschool (RLWS). Tegen 11 uur kwam de koninklijke stoet in zicht. Bij de ereboog aan het Noordeind stopte de auto en kreeg H.M. bloemen aangeboden door mej. Froukje Postma. Langs het Noordeinde en de Stationsweg ging het verder naar de RLWS aan de Boslaan. Daar werd het gezelschap begroet door burgemeester G. Kootstra. Binnen, in de toen als raadszaal gebruikte ruimte kreeg de koningin nogmaals bloemen aangeboden, nu door de echtgenote van burgemeester Kootstra. Nadat belangrijke personen aan haar waren voorgesteld hield de burgemeester eerst een toespraak. Hij gaf een beeld van de wijze waarop de gemeente Emmen zich in de laatste jaren ontwikkeld had en van de toestand waarin die zich thans bevond: de door de werkloosheid ontstane nood onder de arbeidersbevolking, de werkverschaffing, de groei van de bevolking en het onderwijs in de gemeente en de plannen voor de toekomst. Dit werd gevolgd door een antwoordrede van de koningin. Vervolgens begaven de koningin en prins Hendrik zich voor een gesprek naar de raadsleden en wethouders. Na afloop van deze buitengewone raadszitting werden door de leerlingen Koehoorn en Vos van de landbouwhuishoudschool bouillon en sandwiches aangeboden en werd een groot aantal personen,

*Het koninklijk echtpaar neemt op 6 juni 1924 met andere hoogwaardigheidsbekleders het defilé van schoolkinderen aan de Boslaan af. Vanaf links: prins Hendrik, koningin Wilhelmina en burgemeester Gauke Kootstra.
(Collectie Gemeentearchief Emmen)*

meest uit kerkelijke en verzorgende beroepen en daarna personen uit het verenigingsleven, in audiëntie ontvangen. Toen dit officiële gedeelte was afgelopen begaven de hoge bezoekers zich naar buiten waar een grote menigte stond te wachten. Nu kon het defilé beginnen en trokken plusminus 1.500 kinderen van de twee hoogste klassen van bijna alle lagere scholen binnen de gemeente op hun mooist gekleed en versierd met oranje voorbij de koninklijke bezoekers. Daarachter kwam een stoet van ongeveer 400 personen, leden van sport- en muziekverenigingen. Daarna was het tijd om Emmen weer te verlaten. Wilhelmina bedankte de heren Postma en Prins van het uitvoerend comité en burgemeester Kootstra voor de harte-

*Het defilé van schoolkinderen op 6 juni 1924.
(Collectie Gemeentearchief Emmen)*

*De in 1924 gebouwde
marechausseekazerne
aan de Boslaan.
Dezelfde foto was de
eerste die in de Emmer
Courant werd geplaatst.
(Collectie Piet Naber)*

lijke ontvangst, verwisselde haar mantel voor een bontmantel en stapte met haar echtgenoot in de auto. Toegejuicht door een enthousiaste menigte reed de auto door de Hoofdstraat, waar de kinderen en verenigingen aan de ene kant opgesteld stonden en het publiek aan de andere kant. Vandaar door Noordbarge richting Erm en verder via Dalen naar Coevorden.

Daarmee was het feest in Emmen nog niet voorbij. Op het programma stonden nog een optocht van schoolkinderen en leden van de verenigingen die ook deelgenomen hadden aan het defilé, een traktatie voor de kinderen op de Willingekampen, een zanguitvoering door het dameskoor 'Excelsior' en de Chr. Gem. Zangvereniging 'de Lofstem' en 's avonds een concert door 'Euterpe'. Volgens de *Emmer Courant* van enkele dagen later waren er nog nooit zoveel mensen in Emmen bijeen geweest en was het mede door het zonnige weer een geslaagde dag.

6 juni 1923

EMMEN. Thans zijn wij in de gelegenheid onze belofte na te komen en een afbeelding te geven van een der fraaiste gebouwen welke het dorp Emmen kort geleden is rijk geworden; de marechausseekazerne vooraan in de Emmer Dennen. Binnen bevinden zich rechts het bureau en de woonvertrekken

van de opperwachtmeester, de heer Stob. Voor de toegangen tot het bureau zijn zgn. geluidsdeuren aangebracht (dubbele deuren met van binnen een kurklaag) tegen eventuele luistervinken. Men kan waar het politie-geheimen betreft nooit te voorzichtig zijn. Op het bureau zijn de drukcontacten van tien elektrische bellen, welke zich bevinden op de appartementen van de andere leden der brigade, zodat deze op elk uur van de dag (of nacht) door hun commandant kunnen worden 'opgebeld'. Zo-doende is in geval van nood de hele brigade in een minimum van tijd in 't geweer. Tot de andere delen van het gebouw behoren in de linkervleugel de conversatie- of wachtkamer en daarnaast de woonvertrekken voor gehuwde leden van de brigade. Aan weerszijden van de gang bevinden zich nog een berghok, een zadelkamer, twee cachotten, een keuken voor de ongehuwden en een fietsen-bewaarplaats. De paardenstal strekt zich aan de achterzijde van het gebouw uit. Er kunnen veertien paarden worden gestald. De trap naar boven brengt ons naar de acht vertrekken van de ongehuwde leden van de brigade. Links naast het hoofdgebouw is het bijgebouw, bestaande uit twee woningen voor gehuwden. De kazerne is natuurlijk electrisch verlicht en telefonisch aangesloten onder no. 50. De brigade zal tien man sterk zijn: een opperwachtmeester, drie wachtmeesters en zes marechaussees.

Criminaliteit in de gemeente Emmen (1910-1924)

In het *Wetboek van Strafrecht (Sr.)* gaan de artikelen 274 tot en met 286 (titel XVIII) over 'misdrijven tegen de persoonlijke vrijheid'. Deze delicten hebben als gemeenschappelijk kenmerk dat ze mensen in hun vrijheid van beweging, doen of laten belemmeren. De arrondissementsrechtbank in Assen heeft 84 individuele veroordelingen uitgesproken wegens het plegen van deze vorm van criminaliteit in de gemeente Emmen gedurende de jaren 1910-1924. Dat is 1,26% van het totale aantal van 6.649 veroordelingen. Natuurlijk werden niet alle delictstypen binnen deze misdaadcategorie even vaak gepleegd, terwijl sommige in deze periode helemaal niet door de rechtbank zijn behandeld.

Misdrijven tegen de persoonlijke vrijheid

[art. 282 Sr.] Tot de categorie 'misdrijven tegen de persoonlijke vrijheid' behoren verschillende vormen van ontvoering, waaronder slavenhandel, iemand wegvoeren met als doel om diegene onder de macht van een ander of in een hulpeloze toestand te brengen, het onttrekken van minderjarigen aan het gezag van zijn of haar ouders of voogd en het 'schaken' van een vrouw om met haar een relatie aan te gaan. De arrondissementsrechtbank in Assen heeft zich voor wat betreft de gemeente Emmen in de

periode 1910-1924 niet over dergelijke misdrijven hoeven te buigen.

Er is wel één geval van 'vrijheidsberoving' in de rechterlijke archieven terug te vinden. Daarvan was sprake als iemand tegen zijn zin werd opgesloten of vastgebonden. Op 13 maart 1910 was Jan Terpstra met zijn vriendin Annechien Poppen in Oude Schutting in Roswinkel naar een schuurtje gegaan om tijd met elkaar door te brengen. Schijnbaar waren ze achtervolgd door Jannes Smit en zijn kameraad Jan Santing. Zij verstoorden de vrijerij door tegen het koppel te roepen dat ze tevoorschijn moesten komen. Het meisje gaf daaraan gehoor, maar toen Terpstra ook naar buiten wilde, sloeg Smit de deur voor zijn neus dicht. Vervolgens blokkeerde hij die door er een tijdlang tegenaan te leunen. Terpstra vroeg herhaaldelijk om hem te laten gaan, maar in

*Groepsfoto van de rijks- en gemeentelijke veldwachters met in hun midden burgemeester Gauke Kootstra, 1920.
(Collectie Gemeentearchief Emmen)*

*De marechausseekazerne in Nieuw-Amsterdam, waar marechaussee en onbezoldigd rijksveldwachter Siebe Bok vermoedelijk woonde.
(https://www.marechausseespooren.nl/pagina_brig_nieuw-amsterdam.htm en fotoarchief Henk Oosting)*

plaats daarvan stak Smit een mes in de schuurdeur en schreeuwde dreigend: "Gij komt er niet uit, gij zult vanavond nog sterven." De rechter achtte zowel vrijheidsberoving als bedreiging bewezen en dat leverde Smit een gevangenisstraf van zes weken op. Santing moest veertien dagen zitten, omdat hij Poppen had gestompt.¹

[art. 285 Sr.] Op de voornoemde zaak van vrijheidsberoving na hadden alle overige misdrijven tegen de persoonlijke vrijheid op bedreiging betrekking. Daarvan was sprake als iemand te verstaan had gegeven dat hij geweld tegen een persoon of tegen andermans bezit zou gaan gebruiken en dat het potentiële slachtoffer daarvan op de hoogte was gesteld. Daarbij kon het gaan om mishandeling of doodslag zijn, maar ook om verkrachting en brandstichting. Voor de strafbaarheid was het van belang dat de *indruk* was gewekt dat de bedreiger zijn voornemen daadwerkelijk zou uitvoeren. Er gold een hogere maximumstraf voor een bedreiging die schriftelijk en onder een bepaalde voorwaarde was geuit. Voorbeelden daarvan waren de zogenoemde 'brandbrieven', waarin de schrijver zijn slachtoffer onder druk zette om te betalen om te voorkomen dat anders zijn huis in brand gestoken zou worden. In het rechtbankarchief worden dergelijke bedreigingen voor wat betreft de gemeente Emmen in de periode 1910-1924 echter niet aangetroffen. Bij dreigementen werd het tonen van een wapen gezien als een belangrijke aanwijzing dat de verdachte inderdaad geweld had willen gebruiken. Daarbij ging het vaak om messen. Zo had Lukas Trip uit Emmer-Compascuum in januari 1918 met een geopend mes in elke hand Pieter Zwiers en zijn vrouw Hendrikje Jonkman bedreigd met: "Ik zal je doodsteken." Desondanks kreeg Trip geen straf. Hij had zijn dreigement namelijk afgesloten met: "Ik doe het niet omdat we mekaar te goed kennen!" Daaruit concludeerde de rechter dat Trip het "dus niet ernstig gemeend" had, waarop hij de beklaagde vrij sprak.²

Roelof Drent hield een schop in de lucht, toen hij op 14 februari 1920 in Nieuw-Amsterdam richting marechaussee en onbezoldigd rijksveldwachter Siebe Bok liep en hem toeriep: "Ik sla je er mede

je hersens in." Vervolgens had hij Jans Wilting tegen zijn buik geschopt en Jan Voors met een stuk hout op het hoofd geslagen. De aanleiding voor dit incident was dat Drent een partij palen, planken en pannen van Catrinus de Vries gestolen zou hebben. Hij moest zich voor alle vier strafbare feiten tegelijk voor de rechter in Assen verantwoorden. Ten aanzien van de diefstal vertelde de beklaagde dat het bouw materiaal bij het huis hoorde dat hij van De Vries had gekocht en dat hij dus te goeder trouw gehandeld had. Hij was door het lint gegaan, omdat zijn eigendom ter discussie werd gesteld en de marechaussee onrechtmatig het huis zou zijn binnengegaan. Volgens de officier van justitie had Drent wel degelijk geweten dat het hout en de pannen niet van hem waren, maar de rechter vond het aangeleverde bewijs onvoldoende om hem wegens diefstal te veroordelen. Hij achtte de beklaagde wel schuldig aan de twee mishandelingen en de bedreiging. Daarvoor moest Drent een week naar de gevangenis. Daarnaast kreeg hij als advies mee dat hij op zijn tellen moest passen, als hij ooit weer in zijn recht meende te staan.³

Ambtenaren waren vaker het doelwit van bedreiging en meestal lagen de straffen dan een stuk hoger. Zo bedreigde Hendrik Kuik uit Barger-Compascuum rijksveldwachter Hendrik Jacob de Wit. Die had op 2 maart 1918 in Zwartemeer zijn echtgenote Trijntje Mulder wegens openbare dronkenschap aangehouden en haar vervolgens proberen mee te nemen naar het arrestantenlokaal. Kuik was daarop met een geopend mes in de hand op de politieagent afgelopen, waarbij hij hem toe had geroepen: "De Wit, laat mijn vrouw los of ik steek je aan het mes." Vanwege de agressieve houding en woorden van Kuik had de veldwachter de afweging gemaakt dat hij hem daadwerkelijk zou aanvallen. Om zichzelf daartegen te beschermen had hij zich genoodzaakt gezien om de dronken vrouw los te laten. Daarmee was de kous uiteraard niet af en Kuik werd aangeklaagd. Tijdens de rechtszitting ontkende de man dat hij een mes bij zich had gehad, maar dat was onaannemelijk aangezien De Wit hem dat wapen met behulp van anderen had afgenomen. De rechter verklaarde Kuik dan ook schuldig aan 'bedreiging met zware mishandeling' en hij liet hem voor drie maanden opsluiten. De hoogte van die straf was mede ingegeven doordat hij vaker wegens geweldsdelicten was veroordeeld. Mulder kreeg een gevan-

genisstraf van zes weken opgelegd, omdat ze zich op een gewelddadige manier tegen haar arrestatie had verzet.⁴

Op 23 april 1910 had Hendrikus Nieman in Barger-Compascuum van de commiezen Hielke van Lenning en Jan de Boer een bekeuring wegens de frauduleuze invoer van sterke drank gekregen. Nieman was daarop zo boos geworden dat hij de ambtenaren had beledigd en bedreigd met: "Mijn flesch terug, leelijke ongelukken, anders steek ik je dood, kwajongens, en krijg ik proces-verbaal, kerels, dan maak ik jullie dood, wacht maar, ik zal jullie direct doodsteken of -schieten." Onderwijl had hij in zijn broekzak gegrepen, wat de suggestie wekte dat hij daar een wapen verstopt had. Het voorval had indruk op de commiezen gemaakt en daarom deden zij aangifte van bedreiging. Opgetrommelde getuigen bevestigden dat zij Nieman in staat achten om zijn dreigement uit te voeren, aangezien hij als 'een gevaarlijke kerel' bekend stond. De rechter oordeelde de ten laste gelegde feiten bewezen en legde Nieman drie maanden gevangenisstraf op.⁵ Af en toe bleef het niet bij alleen dreigen met vuurwapens. Zo loste Gerrit Dozema in de nacht van 5 op 6 juni 1911 in Oranjedorp met een revolver van dichtbij drie schoten in de richting van Egbert Veldman, Dirk Veldman en Lubbe Kuipers. Dozema verklaarde voor de rechtbank dat hij dat had gedaan omdat hij bang voor de drie mannen was geweest, maar desondanks moest hij vijf maanden naar de gevangenis. Daarnaast gelastte de recht-

bank de vernietiging van de revolver waarmee de beklaagde de bedreiging had gepleegd. Hoewel één van de kogels Egbert Veldman 'boven de voet in het been' getroffen had, is Dozema niet ook nog wegens mishandeling of anderszins veroordeeld. Het vonnis vermeldt niet wat daar de reden voor is geweest.⁶ Jacobus van Os had geen attribuut nodig om zijn dreigement kracht bij te zetten. Hij zei in de avond van 19 februari 1911 in Erica tegen Jansje de Jong, terwijl hij haar vastpakte en richting de kant van de Veenschapswijk duwde: "Godverdomme Jonk, ik zal je verzuipen." Het meisje was toen doodsbang geworden en daarom was nadien aangifte tegen Van Os gedaan.

Een opstootje bij het huis van Rienk de Jong aan de Molenwijk te Nieuw-Amsterdam bleek de aanleiding voor het dreigement te zijn geweest. Volgens een correspondent van de *Provinciale Drentsche en Asser Courant* die van de rechtszitting verslag had gedaan waren vijf jongeren op die woning afgekomen, 'omreden De Jong een drietal dochters thuis heeft en er op den bewusten dag nog een vierde bij was'. De jongens hadden zich vervolgens niet 'ordentelijk' weten te gedragen en hadden bovendien geweigerd te vertrekken. Voor Van Os betekende zijn betrokkenheid bij dit incident dat hij een maand moest zitten wegens huisvredebreuk en

Den 24 April veroordeelde de Rechtbank te Assen een vijftal jongens, wegens wederrechtelijk verkeeren in de woning van R. de Jong, aan de Molenwijk, onder Nw.. Amsterdam, en mishandeling van diens drie dochters en vrouwelijke logeë. Een tweetal, de 24-jarige Hendrik D. en de 22-jarige Jacobus v. O., beiden arbeiders te Erica, gem. Emmen, die respectievelijk tot 3 en 1 maand gevangenisstraf zijn veroordeeld, appelleerden.

Het Hof heeft het vonnis bevestigd met overneming der gronden.

De 22-jarige Johannes D., arbeider te Erica, gem. Emmen, behoorde mede tot de vijf jongens bij R. de Jong hierboven vermeld. Hij werd door dezelfde Rechtbank voor huisvredebreuk en voor mishandeling van Jansje de Jong, veroordeeld tot 6 weken gevangenisstraf, van welk vonnis hij appelleerde.

Het Hof heeft bij verstek dat vonnis.

Het Hof heeft het vonnis bevestigd met overneming der gronden.

Links: Veenschapswijk omstreeks 1920. (Historische Kring Erica)

Rechts: Bericht uit de Provinciale Drentsche en Asser Courant, 22-06-1911.

Een kijkje in de woning van de familie Heller-Nijzing aan de Limietweg in de jaren twintig van de vorige eeuw. De foto geeft een beeld van het interieur van veel huiskamers in die tijd. Jantien Heller-Nijzing zit hier met haar kind op schoot voor de bedstede, waar haar zieke moeder Maria Assen (1863-1931) het bed houdt. Op de tafel staat een drankje van huisarts Lubberman. (F.A. Dijck, Barger-Compascuum in oude ansichten, Zaltbommel 1978, foto 38)

omdat hij Jansje de Jong met de verdrinkingsdood had bedreigd.⁷

Johannes Bouland uit Barger-Compascuum zei op 30 maart 1915 tegen Trientje Goeree, bij wie hij inwoonde: "Ik zal je de keet boven je kop in brand steken." Blijkbaar hadden ze ruzie gekregen die niet was uitgepraat. Bouland was namelijk een dag later teruggekomen en had bij die gelegenheid een glasruit van een schuur bij haar woning stukgeslagen. Goeree deed daarop aangifte, waarna Bouland naar Assen moest om zich voor bedreiging en vernieling te verantwoorden. De rechter veroordeelde hem daarop tot twee maanden gevangenisstraf.⁸ Een enkele keer werd een bedreiging gezamenlijk gepleegd. Zo hadden Marinus en Mina ter Braak uit Zwartemeer het eind februari 1916 op Stephan Heinrich Esders voorzien. De drie hadden ruzie gekregen, waarbij Marinus met een knuppel in de hand op Esders was afgekomen en "Hiermede zal ik je doodslaan" had toegebeten. Tegelijkertijd was Mina met een mes op hem afgelopen en had ze gedreigd hem daarmee dood te steken. Esders was daardoor bang geworden en er vandoor gegaan. Hij deed aangifte en het kwam tot een rechtszaak. De rechter verklaarde beiden schuldig en legde Mina en Marinus, die volgens de officier van justitie als 'ongunstig' bekend stonden, respectievelijk één en twee maanden gevangenisstraf op.⁹

Van alle personen die zich al dan niet in combinatie met een ander strafbaar feit wegens bedreiging voor de rechtbank in Assen moesten verantwoorden kreeg Albert Bouwmeester met afstand de zwaarste straf. Hij moest namelijk voor anderhalf jaar naar de gevangenis, omdat hij in de nacht van 10 op 11 maart 1917 in een woning in Erica een mes op de kin van een man had gezet, terwijl hij: "Ik moest je de strot uitsnijden" riep.¹⁰ Vervolgens

had Bouwmeester zich samen met een kompaan aan zijn echtgenote vergrepen. Toen de vrouw zich daartegen probeerde te verzetten, bedreigde Bouwmeester haar met: "Hou je bek, anders krijg je met het mes" en: "Ik snijd je de kop van den romp." Hoewel ieder voorval er één teveel is, kwamen dit soort afschuwelijke incidenten gelukkig zelden voor.

Noten

- 1 Drents Archief (DA), Arrondissementsrechtbank te Assen, 1878-1937 (AA), inventarisnummer (inv. nr.) 41, Vonnissen in strafzaken 1878-1929 (Vonnissen), vonnis 385 en 386 van 6 juni 1910; Provinciale Drentsche en Asser Courant (PDAC), 'Rechtszaken', 31 mei 1910, 3. Ondanks de bedreigingen bleven Jan Terpstra, zoon van Jan Johannes Terpstra en Adriana Westerbeek, en Annechina Gesina Popken, dochter van Gerrit Popken en Wubbechiena Rengers, elkaar trouw en huwden zij op 25-01-1912 in het gemeentehuis van Emmen.
- 2 DA, AA, inv. nr. 59, Vonnissen, vonnis 321 van 25 maart 1918; PDAC, 'Rechtszaken', 19 maart 1918, 3.
- 3 DA, AA, inv. nr. 64, Vonnissen, vonnis 403 van 28 juni 1920; PDAC, 'Rechtszaken', 22 juni 1920, 3.
- 4 DA, AA, inv. nr. 59, Vonnissen, vonnis 415 en 416 van 22 april 1918; PDAC, 'Rechtszaken', 17 april 1918, 2.
- 5 DA, AA, inv. nr. 42, Vonnissen, vonnis 477 van 25 juli 1910; PDAC, 'Rechtszaken', 13 juli 1910, 3.
- 6 DA, AA, inv. nr. 44, Vonnissen, vonnis 566 van 25 september 1911.
- 7 DA, AA, inv. nr. 43, Vonnissen, vonnis 264 van 24 april 1911; PDAC, 'Rechtszaken', 11 april 1911, 3.
- 8 DA, AA, inv. nr. 51, Vonnissen, vonnis 309 van 17 mei 1915; PDAC, 'Rechtszaken', 11 mei 1915, 4.
- 9 DA, AA, inv. nr. 53, Vonnissen, vonnis 248 van 3 april 1916; PDAC, 'Rechtszaken', 28 maart 1916, 5.
- 10 DA, AA, inv. nr. 56, Vonnissen, vonnis 476 van 30 april 1917.

Vrouwen die biljarten komen mannenbolwerk versterken

Mijn oudere broers biljarten nu in een wijkgebouw in de buurt van hun huis, elk in een andere stad, ver uit elkaar. Dat is wel eens anders geweest. Onze vader had een tafelbiljart aangeschaft, omdat hij zelf biljartte, meestal in een café. En dat was lang geleden, een café in Gorssel, Dickens genaamd, zo'n 25 kilometer fietsen van ons huis vandaan. Dat was gemakkelijk, zelfs ook met het kind, dat ik was, achterop. Omdat het toch wel een eind was, had hij een kussentje op de bagagedrager gezet, maar de snelbinders priemden in mijn bovenbenen. Hij rookte continue sigaren, dus ook op de fiets. De sigarenrook vloog over zijn schouders en als ik geluk had net over mijn hoofd heen weg de lucht in. Als het winterdag was kreeg ik koude handen die ik dan in zijn jaszak stopte. Dagenlang bleven mijn handen naar nicotine ruiken.

Bij het café aangekomen werd ik met een glas ranja in de hoek gezet en mijn vader schoof naar zijn biljartvrienden, even oud en in mijn optiek even morsig. Meestal kwam er een klein glaasje 'blanke, jonge' alcoholversnapering aan te pas. Ze zeiden haast niets tegen elkaar. In mijn beleving werd er wat gemompeld en ze raakten de ballen op het groene laken in uiterste concentratie. Af en toe pakten ze een blauw blokje van de tafel en wreven daarmee enkele keren over de kop van hun keu. Ik wist niets, ik wachtte totdat mijn vader mij riep en we weer terugfietsen. Echt een leuke middag... Ik geloof niet dat mijn moeder enig idee had van zijn biljartactiviteiten meestal op zondagmiddagen. Er was geen sprake van dat mijn moeder mee zou gaan, ze had nog nooit een keu in handen gehad, laat staan een biljartcafé van binnen gezien.

Maar toen er eenmaal een tafelbiljart in huis was, werd het pas leuk. Ik vermoed dat ik een jaar of twaalf was, nog op school en geen idee dat biljarten in die tijd eigenlijk een mannensport was. Net als voetballen. Dat deed ik graag met de buurtkinderen op straat en ik vond het leuk. Totdat ze me nariëpen: "Je lijkt wel een jongen." Dat vond ik niet leuk. Maar in de beslotenheid van de huiskamer was het normaal dat ik met mijn vader biljartte. Niemand zei daar iets over. Maar ik liet de keu de rest van mijn leven links liggen, tenminste tot nu toe. Maar als ik in een wijkgebouw zou gaan biljarten vermoed ik dat mannen daar in de jaren vijftig van de vorige eeuw wel even vreemd van zouden opkijken. Tegenwoordig wordt het juist toegejuicht als vrouwen zich zouden melden bij biljartverenigingen. Vrouwen presteren toch ook op het voetbalveld of

aan het schaakbord. Misschien vinden de biljartclubs het wel leuk als er meer vrouwen lid worden. Rieks Botter, secretaris van de biljartclub d' Anloop Emmen, bevestigt dat meteen. Er zijn 31 leden, maar nog geen vrouw.

Ooit was Nynke Wieringa (1961) lid van de nu opgeheven Emmer Biljartclub (EBC). In een interview in het *Emmer Weekblad* van 1984 vertelt zij nog over haar passie: biljarten. Zij leerde het in de koffiebar Tin Pan Alley. Daar stond een biljart waar

*Elégante
au billard.
Schilderij
van Alfred
Emile-
Léopold
Stevens
(1823-
1906),
vermoede-
lijk in
1906 of
daarvoor
geschild-
erd.
(Wiki-
pedia)*

Nynke Wieringa, gefotografeerd in 1984. (Emmer Weekblad, 28-11-1984)

Onder: Vera Lunenburg aan stoot (2024). (Foto: Marscha van Noesel)

iedereen op kon spelen. Daar keek niemand er raar van op dat ze als vrouw biljartte. Zo leerde ze de eerste technieken. Ze speelde destijds bij EBC, maar ze is ondanks dat ze in de competitie goede resultaten behaalde toch gestopt.

En nu moet je een lange zoektocht ondernemen om een vrouw aan de biljarttafel te vinden. Bij de Biljartvereniging Emmen 65 die in het Dorpshuis van Nieuw-Weerdinge speelt, waren er wel enkele vrouwen die biljartten tot groot genoegen van de andere leden, maar nu is daar geen vrouw meer die biljart. "Wij hopen dat er weer vrouwen lid worden," zegt J.K. Sturre, secretaris. Bij de biljartclub in Nieuw-Dordrecht waren twee vrouwen lid. De ene is ermee gestopt en de andere speelt nog wel, maar 'nu even niet'.

Bij de biljartclub d' Anloop hadden ze bijna een vrouw 'gevangen', maar ze heeft nog even bedenktijd gevraagd. In het wijkcentrum van Emmermeer, De Meerstede, staat een aantal biljarttafels te wachten op meer leden. Ondanks dat het er dagelijks heel gezellig is, zouden ze graag meer vrouwen verwelkomen. "We hebben alles al geprobeerd om vrouwen over de streep te trekken, maar tot nu toe zonder succes," zegt Pieter Akker (1938).

Maar de zoektocht wordt tenslotte toch nog beloond: Vera Lunenburg (44) biljart in een team met vier mannen geregeld competitie in De Drie Paardjes in Emmen. Haar man, Philp Been, speelt ook in het team. Samen runnen ze het Turfcafé in Schoonebeek, maar daar staat geen biljart. Vera is opgegroeid in het café van haar ouders in Dalerpeel.

*Links: Jeugdige biljarters bij de jeugdafdeling van biljartvereniging Emmen 65 in 1978 onder wie twee meisjes
Vanaf links: Roelof Boelens, Arnold Dijkstra, onbekend, Marcel Drent, Bennie Fischer met que, Irma Hidding, Hans Jeuring met que, Karin Drent, Alex de Jonge en Frans Degenkamp. (Collectie Roelof Boelens)*

Biljarten deed ze zodra ze een keu fatsoenlijk kon vasthouden. Voor haar hoort biljarten bij een café. "Helaas zijn er bijna geen cafés meer met een biljart. Begrijp ik ook wel. Het is meestal een sta in de weg." Ze vindt biljarten een cafésport en ze is bang dat biljarten een uitstervende sport is, omdat in de meeste cafés geen biljarttafels meer staan, maar ze hoopt dat er meer vrouwen komen die gaan biljarten, zodat het mannenbolwerk wordt doorbroken. Maar Vera zul je niet in een wijkgebouw vinden om te biljarten. "Das niet zo gezellig als in een café. Voor mij is biljarten ook een avondje uit."

Bij de Koninklijke Nederlandse Biljart Bond (KNBB) zijn 20.000 leden ingeschreven, van wie zo'n 5% vrouw is. In Assen en in Hogeveen biljarten bijvoorbeeld meer vrouwen dan in Emmen. Pas geleden ontmoette ik in Assen een vrouw die al dertien jaar geleden haar jeugdliefde, biljarten, nieuw leven heeft ingeblazen. En niet onverdienstelijk. Zij, Ina Noorman, is derde geworden in de vierde klasse van de KNBB.

Biljarten zou van oorsprong ook een vrouwen-sport zijn. Al in de 17de eeuw stonden adellijke dames aan de biljarttafel met prins Frederik Hendrik, de prins van Oranje (zie de gouache* uit 1625 van Adriaen van der Venne). Sinds de 15de eeuw beoefenden vrouwen het grond-biljartspel. Mary Stuart, echtgenote van Frans II, was ook een gepassioneerde biljartster. Ze speelde zelfs tijdens haar gevangenisverblijf. Na haar terechtstelling in 1587 werd ze opgebaard op haar biljarttafel.

Een gouache uit 1625 van Adriaen van der Venne: de biljarttafel aan het hof van prins Frederik Hendrik, de prins van Oranje. Op deze plaat zijn behalve de prins ook de dames, Elizabeth Stuart (1596-1662), ook wel de Winterkoningin genoemd, en haar hofdame, Amalia van Solms te zien. (<https://www.bommeltje.nl/website/biljarten/geschiedenis/>)

Karin en Marcel Drenth tijdens een jeugdbiljartkampioenschap in Beilen omstreeks 1978. (Collectie Roelof Boelens)

En mijn broers? Die biljarten in hun eigen buurt. Niet in een café, maar in een keurig wijkgebouw zonder sigaren en borrels. Vrouwen veroveren maar heel langzaam terrein op het biljartlaken. Toch zijn er nationaal en internationaal wel vrouwen die competitie spelen en belangrijke prijzen winnen. Ook aan de biljarttafel zal het niet langer bijzonder zijn dat vrouwen er spelen en uitblinken. Er zijn geen belemmeringen. En in Emmen? Er moeten meer vrouwen gaan biljarten om het mannenbolwerk te doorbreken.

* *Een gouache is een met dekkende waterverf gemaakt schilderij waarbij de ondergrond niet meer zichtbaar is, dit in tegenstelling tot een aquarel.*

Terugblik

Met voldoening kijken we terug op de Algemene Ledenvergadering van 2024 op 25 maart in 't Schienvat in Erica. Ruim vijftig personen bezochten deze geanimeerde bijeenkomst. Na de pauze nam de schrijfster Ria Blom uit Buinen ons mee in haar lezing over haar boek *De onzichtbare Eik*. Het boek gaat over het alledaagse leven in twee Drentse dorpen. Ria wist haar gehoor van begin tot het einde te boeien.

De tweede bijeenkomst vond op 2 mei 2024 in de toneelruimte bij het Volk van Grada plaats. Er waren ruim vijftig belangstellenden. Wiebe Postma deed op zijn geheel eigen wijze het verhaal van zijn familie van het gelijknamige hotel aan het begin van de Stationsstraat in Emmen uit de doeken. Hij slaagde erin om dit verhaal grotendeels te ontdoen van het beeld, alsof alle familieleden in het gareel van de NSB liepen. Als bindende familieleden werden door Wiebe zijn oma Janna Jans en haar dochter Frouwkje Postma aangehaald. Frouwkje was de bekende pianolerares uit de Stationsstraat. Het was een boeiende en aangrijpende lezing.

Dit jaar vonden op 11 en 18 mei de traditionele busreizen van de HV Zuidoost-Drenthe plaats. Beide dagen werkte de zon volop mee. De reis begon met een boottocht op de Eems tussen Lingen en Emsbüren. Daarna hebben we genoten van een goed verzorgd lunchbuffet aan de Speicherbecken nabij Geeste, de thuishaven van onze busonderneming Wessels Touren. Daarna binnendoor naar Schloss Bentheim. Rond zes uur waren we terug in Emmen. We hebben die dagen met circa zestig deelnemers kennis gemaakt van een deel van Duitsland dat ruim tweehonderd jaar gedomineerd was door Hollandse adel, onder wie de Oranjes.

Geplande erfgoedactiviteiten

Op zaterdag 14 september 2024 staat er een fietstocht op het programma. Gré Tiben en Rieka Wilken hebben deze fietstocht in de buurt van Ter Apel voor ons georganiseerd (zie hiernaast).

Tenslotte

In 2024 verschijnt de *Kroniek* op 4 september en 11 december.

Foto's van de excursie. (Foto's: Henk Jeurink)

Mogen wij uw emailadres?

Wij sturen af en toe een mail/nieuwsbrief naar onze leden. Meestal vlak voor een activiteit om u er nog even aan te herinneren. Of met informatie die na het verschijnen van de **Kroniek** nog binnenkomt. Graag willen wij onze mails ook aan u versturen, maar daarvoor ontbreekt van een aantal leden het mailadres. Daarom vragen wij: heeft u de laatste maanden geen mail van ons ontvangen, kom dan even in actie. Geef uw emailadres via een mailtje door aan onze ledenadministratie: aost3@kpnplanet.nl. Wij zorgen er dan voor dat u in het vervolg ook de actuele nieuwsberichten ontvangt.

Fietstocht 'naar de buren'

door
Rieka Wilken en
Gré Tiben-Tolner

Wij nodigen u uit voor onze fietstocht 'naar de buren' op zaterdag 14 september 2024. Verzamelen om 9.00 uur, vertrek om 9.15 uur. We vertrekken vanaf de RK-kerk in Emmer-Compasuum (of vanaf Hoofdkanaal OZ 138) en passeren de provinciegrens en de landsgrens. Tegen koffietijd worden we verwacht bij de (historische vereniging) Heimatverein Rütenbrock. In hun prachtige Heimathaus, een eeuwenoude boerderij, midden in Rütenbrock, krijgen we tijdens de koffie met Bienenstich uitleg over de geschiedenis van Rütenbrock en hun Heimatverein. Daarna fietsen we langs de grens via Hahnentange, de Bruil, Laudermarke, naar de monumentale boerderijen in Ter Borg. Via een prachtig stukje natuurgebied in de gemeente Westerwolde komen we bij restaurant 'de Bronzen Eik' in Sellingen. Hier hebben we een lunch besteld (soep, broodje kroket, koffie/thee). Daarna een klein stukje de Zevenmeersveenweg op naar de barak van het voormalig kamp 'De Beetse'. In de barak draait een korte film en vertelt de gids het verhaal van het kamp, waar werklozen, joden, dwangarbeiders, vrouwen en kinderen van NSB'ers en politieke delinquenten tussen 1935 en 1948 werden gehuisvest. Daarna via 'de zandoogjes' terug richting Ter Apel. Als we ruim in de tijd zitten dan stoppen we bij forellenkwekerij De Slegge voor een consumptie of een ijsje. Via de RSG, het Klooster, door de prachtige oude woonwijk AGO-dorp, langs het Ruiten AA kanaal en Schotslaan via Barnflair keren we terug naar ons startpunt.

We denken dat we een interessante route hebben uitgezet en we hopen op een grote opkomst en mooi fietsweer. Maximale deelnemersaantal is ongeveer 40 personen. We fietsen ongeveer 40 kilometer. Daar doen we de hele dag over met ruim voldoende tussenstops. De kosten zijn 20 euro per persoon, dat is inclusief koffie/thee en de lunch. Deelnemers krijgen eind augustus nadere informatie.

De volgende *Kroniek* verschijnt begin september 2024. Dan is het kort dag om te reageren (als er dan nog plek is). Daarom graag nu alvast opgeven: gretiben@hotmail.com. Bellen kan ook, bij voorkeur 's avonds: 06-15688141.

LEDENWERFACTIE

Onze vereniging is op zoek naar nieuwe leden

Vorig jaar daalde ons ledenaantal onder de 600. Onze trouwe leden zijn soms al 25 jaar lid en al behoorlijk op leeftijd. Nieuwe leden en ook wat jongere leden zijn dan ook van harte welkom.

Om onze vereniging ook in de toekomst in stand te houden zijn we in 2023 gestart met een ledenwerfactie. Inmiddels telt ons ledenbestand 648 leden! Al onze activiteiten (stampotbuffet, lezing Postma en de beide busreizen) waren volgeboekt. Daar waren ook nieuwe leden bij aanwezig. Ook onze *Kroniek* met de prachtige nieuwe lay-out wordt goed ontvangen.

We streven naar nog meer leden. Wat zou het mooi zijn als we dit jaar boven de 700 leden komen. Helpt u mee?

Hebben uw familie, buren, kennissen interesse in de geschiedenis van Zuidoost-Drenthe? Dan is een lidmaatschap misschien iets voor hen. Leen uw *Kroniek* even uit of meldt het bij ons, dan zorgen we voor een extra *Kroniek*.

U kunt een cadeaubon van 10 euro verdienen door het werven van een nieuw lid. Wilt u weten hoe dat werkt? Mail of bel even met Gré Tiben-Tolner 06-15688141, gretiben@hotmail.com.

